

Vehbi Belda: Türkiye’de İktisadî Liberalizmin Alaylı Bir Temsilcisi*

Mehmet DİNÇASLAN¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, KATÜ, İİBF; mehmetdincaslan@ktu.edu.tr; ORCID: 0000-0002-8549-2627

Öz: Vehbi Belda, Türk iktisat düşüncesinde akademi dışından gelen ve pek bilinmeyen bir iktisatçıdır. Sayıca az eseri olmasına rağmen Wilhelm Röpke, John Maynard Keynes ve John Kenneth Galbraith’a ilişkin yaptığı karşılaştırmalı analizler dikkat çekicidir. Söz konusu iktisatçıların görüşlerini değerlendirirken atıflarda bulunduğu diğer iktisatçılar ve yazarlar da Türk iktisat düşüncesine çeşitlilik katmaktadır. Daha da önemlisi Belda, Röpke’ye ilgisinden ötürü, Türkiye’de iktisadî liberalizmin yayılma kanalları hususunda dikkate alınması gereken bir şahsiyettir. Bu açıdan çalışmanın birbirini tamamlayan iki amacı bulunmaktadır. Birincil amaç, Belda’nın iktisadî analizlerinin envanterini çıkarmak ve Türk iktisat düşüncesindeki yerini tespit etmektir. Bu amaca binaen, Belda’nın iktisadî düşünce çizgisinde atıfta bulunduğu iktisatçıların ve düşünürlerin oynadığı rollerin incelenmesi ise makalenin ikincil amacını oluşturmaktadır. Türk iktisat düşüncesinde Belda konulu müstakil çalışmalar bulunmadığından, bu makale bir ilki temsil etmektedir. Bu yüzden çalışmanın esas kaynaklarını Belda’nın basılı eserleri oluşturmaktadır. Çalışmada Belda’nın Röpke-merkezli bir iktisadî liberalizm çizgisine yakın düştüğü kanaatine varılmıştır. Bu da Türk iktisat düşüncesinde Alman liberalizminin Röpke-Belda ilişkisi vasıtasıyla bir yayılma kanalı bulduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Belda, konusuna göre Keynes’in ve Galbraith’ın da hakkını teslim eden bir yaklaşım sergilemiştir.

Anahtar Kelimeler: Vehbi Belda, John Maynard Keynes, Türk İktisat Düşüncesi, İktisadî Liberalizm

Jel Kodları: B25, B31, P51, Z13

Vehbi Belda: A Lay Exponent of Economic Liberalism in Türkiye

Abstract: Vehbi Belda is virtually unknown and out of academia in Turkish economic thought. Although he has a few published works, his comparative analyses of Wilhelm Röpke, John Maynard Keynes, and John Kenneth Galbraith are remarkable. Moreover, while he reviews these economists’ theses, he addresses the other economists and writers. These efforts provide diversity to Turkish economic thought. More importantly, due to his interest in Röpke, he is a prominent figure to be considered regarding the channels of the spread of economic liberalism in Türkiye. In this respect, this paper has two complementary aims. The primary aim is to inventory Belda’s economic analysis and ascertain his position in Turkish economic thought. The secondary aim is to review the roles of Belda’s references to economists and thinkers in his economic approach. Since no specific studies on Belda in Turkish economic thought exist, this article represents a first. Therefore, the primary sources of the research are Belda’s published works. In this paper, it was concluded that Belda adopted a Röpke-centered economic liberalism. This opinion shows that German liberalism found a diffusion channel in Turkish economic thought through the Röpke-Belda relationship. However, Belda also acknowledged some aspects of Keynes and Galbraith’s theses.

Keywords: Vehbi Belda, John Maynard Keynes, Turkish Economic Thought, Economic Liberalism

Jel Codes: B25, B31, P51, Z13

Atıf: Dinçaslan, M. (2024). Vehbi Belda: Türkiye’de İktisadî Liberalizmin Alaylı Bir Temsilcisi, *Politik Ekonomik Kuram*, 8(4), 1379-1397. <https://doi.org/10.30586/pek.1539623>

Geliş Tarihi: 27.08.2024

Kabul Tarihi: 10.12.2024

Telif Hakkı: © 2024. (CC BY) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

* Bu makale, 7-9 Mart 2024 tarihleri arasında düzenlenen FSCONGRESS 2024’te (Isparta) sunulan “Vehbi Belda: Alaylı Bir Ekonomistin Fikrî Dünyası” başlıklı bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

1. Giriş

“Ekonomi düşünürlerinin doğru veya yanlış fikirleri sanıldığı kadar önemli değildir. Hattâ denebilir ki dünyaya yalnız onlar yön verirler. Aksiyon adamları kendilerini nazariyeden kurtulmuş addetseler dahi yine geçmişteki bir ekonomistin esiridirler.”
J. M. Keynes¹

İktisadî düşünceler tarihi zaman, mekân ve insan sacayağında iktisadî hadiselerle ilişkin geliştirilen fikirler, teoriler ve politikalar bütününe ışık tutan bir disiplindir. Bir başka deyişle iktisadın temel sorunlarına dair ileri sürülen düşüncelerde zaman, mekân ve insan unsurlarının iç içe geçmişliği bulunmaktadır. Bu bağlamda doktrinlerin, kurgulanan iktisat teorileriyle uygulanan iktisat politikalarını beslediği söylenebilir. Bunları genel olarak liberal, müdahaleci/korumacı ve eşitlikçi doktrinler etrafında toplamak mümkündür. Düşünce okulları ise bu doktrinlerin birer alt şubeleri gibidir.²

Çerçevesi çizilen bu geniş tablo altında, bu çalışmada, Türk iktisat düşüncesinde akademi dışından (alaylı) bir iktisatçı-yazarın söz konusu doktrinlerden izler taşıyan yazılarına odaklanılmaktadır. Bu kişi, *Vehbi Belda*'dır. 1911'de doğan Belda, 1922'de girdiği Galatasaray Lisesi'nden 1933'te Ticaret Bölümü mezunu olarak ayrılmıştır. Akabinde İstanbul İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi'nde öğrenim görerek buradan mezun olmuştur. Askerlik vazifesini yerine getirdikten sonra Ziraat Bankası'nda çalışmaya başlamıştır (Ebüzziya ve Kozikoğlu, 1987, s. 166). Ziraat Bankası çatısı altında sekiz yıl boyunca Kambiyo Müdür Muaviniği ve beş sene de Kambiyo Müşavirliği yapan (Belda, 1972) Belda, 1985'te vefat etmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 1985, s. 6).

Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerini görmüş bir kuşağın mensupları arasında bulunan Belda'nın iktisadî analizleri, bilhassa Türkiye'de iktisadî liberalizmin yayılma kanalları açısından önem taşımaktadır. Liberal iktisat öğretisinin Türk iktisat düşüncesinde Sakızlı Ohannes Paşa (1836-1912), Mehmed Cavid Bey (1877-1926), Mehmed (Prens) Sabahaddin (1879-1948), Ahmet Ağaoğlu (1869-1939) ve İbrahim Fazıl Pelin (1886-1944) etrafındaki serencamına temas eden çalışmalar bulunmaktadır. Bu şahıslar özelinde daha çok Fransız ve İngiliz liberal düşünce geleneğinin fikirleri yansıtılmaktadır. Buna karşın Alman liberalizminin Türk iktisat düşüncesindeki etkileri hakkında pek az araştırmanın yapıldığı söylenebilir.

Hâlbuki İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin kurucu kadrosunda bulunan Alexander Rüstow (1885-1963) ile Wilhelm Röpke³ (1899-1966), Alman liberalizminde etkili şahsiyetler arasında yer almaktadır. Büyük Buhran'dan (1929) sonra liberalizme yeni soluk kazandırma çabalarında da (neoliberalizm), bu iki isme sıkça rastlanılmaktadır. Bunlardan bilhassa Röpke'nin Türk iktisat düşüncesindeki tesirleri hakkında kapsamlı araştırmaların yapılmadığı görülmektedir. Bu münasebetle makalede Röpke-Belda bağına ayrı bir bölüm açılarak, Türk iktisat düşüncesinde iktisadî liberalizmin Röpke esaslı yayılımına dikkat çekilmesi hedeflenmektedir.

Belda'yı öne çıkaran husus sadece Röpke'nin liberal iktisat anlayışına duyduğu alâka değildir. John Maynard Keynes'e (1883-1946)⁴ ve John Kenneth Galbraith'a (1908-2006) ilişkin değerlendirmeleri de irdelenmeye değer bir içerik taşımaktadır. Bu iki meşhur iktisatçı karşısında Röpke'nin üstünlüklerini vurgulaması ise dikkat çekicidir. Bunlara ilaveten Belda, çalışmalarında pek çok iktisatçıya ve yazara atıflarda bulunmuştur. Bu

¹ Keynes'ten aktaran Belda (1969, s. 22). Belda, aynı iktibası diğer kitabının (1972, s. 7) "Giriş" bölümüne epigraf olarak taşımıştır.

² Bu çalışmanın kapsamını fazlasıyla aşacağı gerekçesiyle, doktrinler ve düşünce okulları arasındaki ilişkilere değinilmemiştir.

³ Her ne kadar Avusturya İktisat Okulu'yla özdeşleşen fikirlerine dikkat çekilse de, bir Alman olarak Röpke'nin 1933 öncesinde Almanya'da büyük ölçüde çalışma hayatını geçirmesi, daha önemlisi fikirlerinin ve politika önerilerinin II. Dünya Savaşı sonrasında Federal Almanya'da kabul bulması, onun Alman liberal geleneği içinden ordoliberalizm kapsamında değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Bu tespit elbette liberalizmin diğer türleriyle bağının bulunmadığı anlamına gelmemektedir.

⁴ Emiroğlu ve Karaduman (2018, s. 26)'ın tespitleriyle Belda, Röpkeci eleştirel yaklaşımla da olsa, Keynesyen iktisat düşüncesinin Türk iktisat düşüncesine aktarımında da öne çıkan isimler arasındadır. Ayrıca Ağır ve Özveren (2016, s. 206), Keynes'in fikirlerinin Türkiye'de yayılmasında doğrudan ve belirgin etkileri olmasından ötürü "Barışın Ekonomik Sonuçları" (1920) adlı esere dikkat çekmişlerdir.

isimlere Belda-merkezli olmak üzere değinilerek, fikirlerin yayılması bağlamında Türk iktisat düşüncesine hangi türden konuların aktarıldığı tespit edilecektir.

Bu çalışmanın temel tezi, "Belda'nın Röpkeci iktisadî liberalizmi benimseyen ve bu çizginin Türk iktisat düşüncesine yayılmasına aracılık eden bir iktisatçı olmasıdır." Bu tezden hareketle çalışmanın birbirini tamamlayan iki amacı bulunmaktadır. Birincil amaç, Belda'nın iktisadî analizlerinin envanterini çıkarmak ve Türk iktisat düşüncesindeki yerini tespit etmektir. Belda'nın iktisadî düşünce çizgisinde atıfta bulunduğu iktisatçıların ve düşünürlerin oynadığı rollerin incelenmesi ise makalenin ikincil amacını oluşturmaktadır. Belda'ya ilişkin daha önce kaleme alınmış müstakil çalışmalar bulunmadığından, bu makale bir ilki temsil etmektedir. Dolayısıyla çalışmanın ana kaynakları, Belda'nın *iktisadî* konulara ilişkin yazdığı eserlerdir. Bunlardan tespit edilebilenler iki kitap, iki makale ve bir adet de çevriyazıdan ibarettir. Çalışmaya yön veren asıl kaynaklar ise "Röpke Keynes'e Karşı" (1969)⁵ ve "Milletlerin Yaşantısını Değiştiren İktisatçılar..." (1972)⁶ başlıklı kitaplardır. Diğer yandan Belda'nın atıfta bulunduğu kimselerin tanıtılması işlevini gören yazılar ise makalenin yardımcı kaynaklarını oluşturmaktadır.

Bu kapsam ve amaçlar doğrultusunda kaleme alınan çalışma, giriş ve sonuç bölümleri dışında, üç bölüm üzerine inşa edilmiştir.⁷ Birinci bölümde Belda'nın makaleleri ile çevriyazısının içerikleri hakkında bilgiler verilmektedir. İkinci ve üçüncü bölümlerde ise Belda'nın kitaplarından hareketle iktisadî analizleri ele alınmaktadır. Buna göre ikinci bölümde Belda'nın Keynes'e ve Galbraith'a yaklaşımı değerlendirilmekte, akabinde yararlandığı muhtelif iktisatçılar tanıtılmakta ve atıf konularına değinilmektedir. Üçüncü bölümde ise Belda'nın perspektifinden Röpke fikriyatına ve Röpke'nin üstünlüklerine temas edilmektedir.

2. Vehbi Belda'nın İktisada İlişkin Makaleleri ve Çevriyazıları

Belda'nın iktisadî meseleler hakkında kaleme aldığı yazılar arasında makaleler ve çevriyazılar da bulunmaktadır. Bunlar tür olarak gazete makalesi niteliği taşımaktadır. Yazıların konuları ise dış ticaret, dış borçlar, ziraat sektörü ve konut kredileri hakkındadır. Bu kapsamda Belda'nın tespit edilebilen ilk makalesi "İngiltere ve Fransa ile Yaptığımız Malî Anlaşmalar Etrafında Bir Tetkik"tir. Bu makalede Belda (1940, s. 6), İngiltere ve Fransa ile girilen askerî ittifaktan sonra yapılan malî antlaşmanın (1939), o döneme değin çeşitli hükümetlerin yaptığı antlaşmalar arasında en mükemmelini temsil ettiğini ileri sürmüştür. Belda'ya göre antlaşmanın öne çıkan özelliği ise, borçlanma tutarının Türk lirası ve Türk malı olarak ödenecek olmasıdır (Belda, 1940, s. 6).

Antlaşma öncesinde Merkez Bankası'ndaki altın rezervleri 26 ton civarındayken, borçlanma sonrasında 81 tona çıkmıştır. Bu itibarla Belda, bir ülkenin altın rezervlerindeki artışı o ülkenin malî gücündeki artış olarak değerlendirmiştir. Bu noktada özellikle "malî" kavramını tercih ettiğini dile getirerek, "iktisadî ve ticarî gücün" başka bir husus olduğuna dikkat çekmiştir. Altın stoku nispeten düşük olan Almanya'yı örnek veren Belda, buna karşın iktisadî ve ticarî sahalarda Almanya'nın güçlü olduğunu belirtmiştir (Belda, 1940, s. 6).

Takas usulüyle yapılan antlaşmaya göre Türkiye, borcunu mevcut kur üzerinden Türk lirası ile ödeyecek, buna karşın İngiltere bu para ile Türkiye'den tütün ve çeşitli malları satın alacaktır. Belda'ya göre Türkiye'nin antlaşmadan yüksek fayda temin edebilmesi ihracatındaki artışa bağlıdır. Aksi takdirde ihracata konu olan mallar, büyük ölçüde borçların ödenmesine tahsis edilecektir. Bu hususta Belda, savaş ortamının dış ticarete vereceği zararı göz önünde bulundurarak ihracatın azalması sorununa dikkat

⁵ Bu kitap, "Aydınların ekonomi münakaşalarında kaynak olacak eser" ve "İktisat öğrencilerinin Keynes'i anlamalarına ve tenkit etmelerine yarayacak kitap" olarak okuyuculara tanıtılmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 1969, s. 3).

⁶ Bu çalışma ise "...Sosyalist iktisatçı Falkowski, Tarım Reformunda büyük modern arazi mülkiyetinin muhafazasını tavsiye ediyor..." ifadesiyle okuyuculara takdim edilmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 1973, s. 2).

⁷ Bölümlerin sayfa sayısı olarak ahenkli olmasından ziyade, çalışmanın kurgusuna sadık kalınmıştır.

çekmiş, ihracatın artırılmasını o dönem için en önemli mesele görmüştür (Belda, 1940, s. 6, 11).

Belda'nın iktisadî meselelere dokunan bir diğer yazısı çeviri türündedir. Bu kapsamda Louis Bromfield (1896-1956)'ın "Amerikada İaşe Buhranı İddiaları" başlıklı makalesini Türkçeye kısmî olarak tercüme etmiştir. Bromfield, şöhretini edebiyat alanındaki çalışmalarıyla elde eden ve ziraatçilikle meşgul olan biridir. Makalenin aslı, "Reader's Digest" dergisinin Eylül 1943 tarihli sayısında yayımlanmış olup, konusu ABD'de devam edegelen ziraî buhran hakkındadır. Makalede özellikle ziraat makineleri üretiminin kısılması ve ziraatta uzman işçilerin askere alınması politikalarının doğurduğu sorunlara dikkat çekilmiştir (Bromfield, 1944, s. 2).

İktisadî mevzular hakkında Belda'nın kaleminden çıkan bir diğer makale ise "Bazı Avrupa Memleketlerinde İpotek Mukabili Krediler" (Belda, 1953)'dir. Bu makalede Belda, büyükşehirlere göç, konut talebinde artış ve kredi olanakları arasındaki ilişkileri irdelenmiştir. Türkiye'de büyükşehirlere göçteki artışın konut talebini yükselttiğini, buna karşın konut ihtiyacını gidermek için alınan tedbirlerin ise yeterli olmadığını belirtmiştir. Bu hususta, İsviçre ve Almanya örnekleri üzerinden bankaların daha fazla ipotekli kredi imkânı sunduğunu dile getiren Belda, bu uygulama üzerinde düşünmenin Türkiye için yararlı olacağını vurgulamıştır (Belda, 1953, s. 46-47).

3. Vehbi Belda'nın Kitapları

Belda'nın "Röpke Keynes'e Karşı" ve "Milletlerin Yaşantısını Değiştiren İktisatçılar..." başlıkları altında iki kitabı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, sayfa sayısı ve ebadı itibarıyla kitapçık mahiyetini haizdir. Burada Röpke ve Keynes karşılaştırması yapılmaktadır. İkinci kitapta ise Galbraith'ın fikirlerine genişçe yer verilmekte, Keynes, Marx ve Falkowski'ye ise öz olarak temas edilmektedir. Kitap, Röpke'nin üstünlüklerine ve özgünlüğüne vurgularda bulunularak noktalanmaktadır. Bu ana başlık altında ise Belda'nın söz konusu iktisatçılara yaklaşım tarzı değerlendirilmekte, ayrıca bu isimlerin fikirlerini irdelerken Belda'nın diğer iktisatçılara ve yazarlara hangi konularda atıflarda bulunduğu ortaya koyulmaktadır.

3.1. Keynes ve Keynesyen İktisat

Devletin ekonomideki rolü ve işlevleri hakkındaki tartışmaların evveliyatı uzundur. Bu yüzden makalenin ana karakteri Belda başta olmak üzere, Belda'nın ele aldığı Keynes, Röpke ve Galbraith'ın yaşadığı dönemi ve bu dönemi tesiri altına alan hadiseleri esas almak gerekmektedir. I. Dünya Savaşı (1914-1918), Büyük Buhran (1929) ve II. Dünya Savaşı (1939-1945), bu dönemde cereyan eden önemli iktisadî ve siyasî olaylar arasındadır. Bu hadiseler, devletin ekonomide üstlendiği rollerin girift hale gelmesine ve artmasına zemin hazırlamıştır. Bu noktada Keynes'in ve Keynesyen iktisatçıların politika reçeteleriyle kapitalizmin evrimine mühim katkıları bulunduğu görülmektedir. Türkiye'nin ve dünya ekonomisinin koşullarını dikkate alarak devletin ekonomideki rolünü irdelleyen Belda da Keynes'in önemine dikkat çekerek Keynesyen iktisat politikalarının etkinliğini değerlendirmiştir.

Belda'ya göre "hiçbir iktisatçı, devrini Keynes kadar etkileyememiştir." Keynes, hem devletlerin iktisadî ve malî politikaları üzerinde, hem de geniş halk kitlelerinin ve işçilerin refahı üzerinde tesirler bırakmıştır. Buradan hareketle Belda, Batı ülkelerinin II. Dünya Savaşı'ndan sonra ulaştığı yüksek refah düzeyi ile Keynesyen iktisat politikaları arasındaki olumlu bağı vurgulamıştır (Belda, 1972, s. 19). Nitekim Keynes, başyapıtı Genel Teori (1936)'de kurguladığı kuramsal temelle ve bu temele binaen önerdiği politika reçeteleriyle Büyük Buhran'ın etkilerini gidermede etkili olmuştur (Baş-Dinar, 2016, s. 141).

Keynes, Klasik İktisadın yatırımları tasarruf düzeyine bağlayan görüşü yerine, tasarrufun gelirin tüketilmeyen kısmı kapsamına girdiğini, bu yüzden öncelikle gelirin artırılmasının önemini vurgulamıştır. Keynes'e göre, yatırımların finansmanında toplam tasarruflar yerine kredilerin kullanılması, eksik istihdam koşullarında gelir düzeyini arttıracak, bu da tasarruf düzeyini yükseltecektir. Bu fikir, Belda'ya göre gelişmekte olan

lkeleri sanayileşme yolunda abartılı yatırım projelerine ve karşılıksız krediler çıkarmaya sevk etmiştir (Belda, 1972, s. 25-26). Bu münasebetle Belda, marjinal tüketim eğiliminin az gelişmiş ülkelerde daha yüksek olduğunu dile getirerek, bu ülkelerde talebi karşılayabilecek düzeyde üretimin bulunmadığını vurgulamıştır. Dolayısıyla tüketicinin teşviki yerine, tasarrufu arttıracak tedbirler önem arz etmektedir. Bu yüzden Keynesyen teoriler az gelişmiş ülkelerde zararlı olabilecektir (Belda, 1969, s. 15).

Keynes, tüketim eğiliminin düşmesini ve özellikle de sermayenin marjinal etkinliğinin azalmasını, iş çevrimlerini tetikleyen başlıca unsurlar arasında görmüştür. Keynes'e göre bilgisiz kimseler ve spekültrlerin tesiriyle sermayenin marjinal etkinliği düşmekte, bu da yatırımların azalmasına yol açmaktadır. Buna karşın Belda ise toplumsal zihniyet ile yatırım kararı arasındaki bağa dikkat çekerek, yatırımların toplumsal zihniyetle idare edilmesinin önemini vurgulamıştır. Bu yolla sermayenin marjinal etkinliğinin düşmesi önlenebilecek ve tüketicimi arttıracak tedbirlerle de iktisadî durgunluğun n nispeten alınmış olacaktır (Belda, 1969, s. 21-22).

Keynes, eksik istihdam koşullarında dolaşımdaki para miktarının artmasını tehlikeli görmemiştir. Keynes'e göre çağımızın asıl güç sorunu, servet sahiplerinin kabul edebilecekleri asgarî bir faiz oranının bulunmamasıdır. Faiz haddinin düşürülmesine engel olanlar, gelirleri azalacak olan servet sahipleridir. Keynes, servet sahiplerini eleştirmesine karşın, insanların zenginlik arzularıyla kötü içgüdülerini nispeten yararlı bir alana yönlendirebileceklerini düşünmüştür. Bu suretle bazı işletmelerin ancak kâr güdüsüyle ilerleme kaydedebileceğini ifade etmiştir (Belda, s. 1969, 55).

Keynes'e göre beklentilerden ötürü ekonomi, tam istihdam denge düzeyine erişememektedir (Baş-Dinar, 2016, s. 131). Nitekim Keynes, tam istihdama yakın bir düzeyin dahi ender ve kısa vadeli olduğunu belirtmiş, fakat pek çok iktisatçı bu noktayı gözden kaçırmış veya bilerek göz ardı etmiştir (Belda, 1969, s. 14). Bu noktadan hareketle Belda, Keynesyen iktisat politikası reçetelerinin devlet adamlarının işine geldiğini, bu doğrultuda ölçüsüz yatırımlara giriştiklerine dikkat çekmiştir. Özellikle kaynağını ulusal tasarruflardan almayan kredilerle üretimin kolaylıkla arttırılacağı sanılmıştır (Belda, 1972, s. 27). Bu yüzden devlet adamlarının yerli yersiz vaatleri paranın değerini düşürmüş, toplumsal bunalımların ve ayaklanmaların doğmasına zemin hazırlamıştır (Belda, 1969, s. 15).

Belda'nın Keynesyen tam istihdam politikalarını andıran uygulamalara Osmanlı Devleti'nden örnekler vermesi de ilgi çekicidir. Bu hususta Belda, Osmanlı Devleti'nde Yeniçerilere verilen cülus bahşişlerinin iktisadî bir yük olarak görülmesi yerine, ekonomiyi canlandıran bir unsur olarak dikkate alınması gerektiğini ileri sürmektedir. Buna göre bahşışı alan askerlerin satın alma gücü yükselmekte, bu da piyasanın canlanmasına ve gelirlerin artmasına yol açmaktadır. Keza Pâdişahların, Vâlide Sultanların ve Vezirlerin vakitli vakitsiz pek çok medrese ve cmi inşaa ettirmeleri de benzer etkiyi doğurmaktadır. Bu itibarla Belda'ya göre gömleme (iddihar) olayının zayıf olması ve tasarrufların ekonomiye kazandırılması, dört asır boyunca Türk ekonomisinin üstünlüğünü sağlamıştır. Yine Belda, Türk iktisatçılarının bu zamana kadar Keynes'in mezkr tezine yakın anlamda bir fikir geliştiremediklerini (Belda, 1969, s. 9-10) iddia etmiştir.

Keynes'in üzerinde durduğu aşırı tasarruf ve iktisadî durgunluk arasındaki bağdan hareketle Belda, Osmanlı Devleti'nde aşırı tasarruf eğiliminin cılız oluşunun sosyolojik temelinde de değinmiştir. Belda'ya göre Osmanlı'da soy aristokrasisi yerine halktan kimselerin vezir ve beylerbeyi olabilmeleri, esir pazarında satılan kızların ise paşaa karısı ve valide sultan olabilmeleri, sonsuz bir satın alma ve tüketim hırsını kamçulamaktadır. Bu sosyal ve psikolojik arka planın da tesiriyle Osmanlı ekonomisinde piyasalar canlılığını korumaktadır (Belda, 1969, s. 17).

Bununla birlikte Belda'nın ve dolayısıyla Keynes'in görüşlerinde göz ardı edilen husus enflasyon olgusudur. Gelir artışından hareketle ülke içerisinde talep artışı olacaktır. Fakat bu artışı karşılayabilecek düzeyde ve çeşitlilikte üretim (arz) yoksa enflasyonist eğilimler güçlenecektir. Bu noktada hangi mal ve hizmet kalemlerine yönelik talep

artışının söz konusu olduğu kritik önem taşımaktadır. Diğer yandan gelir artışı, ithalat yoluyla ihtiyaçların teminine de yol açabilmektedir. Burada da ölçü kaçırıldığında, dış ticaret açığı kronik bir vaziyet alacaktır. Bu itibarla toplumda tüketim eğiliminin kuvvetli oluşu, refahın ve iktisadî canlılığın yegâne göstergesi olarak görülmemelidir.

Ayrıca Belda'nın Osmanlı Devleti'nde cülus bahşişini, gömülemenin zayıflığını ve çeşitli hizmetleri örnek göstererek Türk ekonomisinin üstün olduğu görüşünün tartışılmalı olduğu söylenebilir. Bu tezlerin verilerle desteklenmesi ve diğer ülkelerle karşılaştırılması gerekmektedir. Bu hususta Belda'nın Keynes'in fikirleriyle tanışmasının uyandırdığı heyecanın etkili olduğu düşünülebilir. Bu heyecanla Osmanlı Devleti'nde iktisadî hadiselerle Keynesyen toplam talep politikaları arasında bir analogi (örnekseme/kıyas) kurmaktadır.

Bu hususlara ilaveten Belda, Keynes'in toplumcu fikirlerini de irdeleyerek hangi noktalarda sosyalistlerden farklılaştığı üzerinde durmuştur. Bu doğrultuda Belda, Keynes'in "Genel Teori" (1936) adlı başyapıtında yer alan "Sermaye Üzerine Düşünceler" bölümünde sosyalist fikirlerin görülebileceğine dikkat çekmiştir (Belda, 1972, s. 91). Belda'ya göre Keynesyen iktisatçılar, Keynes'in teorileri arasında en az bu konu hakkındaki fikirlerinden etkilenmişlerdir. Hâlbuki Keynes'e göre dünyada iki büyük iktisadî sorun (vice) bulunmaktadır: Tam istihdam güvencesinin olmayışı ve gelir dağılımındaki keyfildir. Keynes her ne kadar toplumcu politikaları savunsa da, bunun sosyalist bir devrime dönüşmesini değil, aksine kapitalizmin toplumcu siyasetle evrimini esas almaktadır. Bu bağlamda Keynes'in eşitlik hedefinden ziyade, büyük gelir farklılıklarına olumsuz baktığı söylenebilir (Belda, 1969, s. 17-19).⁸ Bununla birlikte Keynes, büyük gelir farklılıklarından yola çıkarak, devletin iktisadî hayatın tüm yönlerine el koyacak bir politika izlemesine lüzum olmadığını da vurgulamıştır. Bu itibarla devletin üretim araçlarının mülkiyetine sahip olmasında bir menfaat görmemiştir (Belda, 1972, s. 95).

3.2. John Kenneth Galbraith

Belda'nın çalışmalarında Keynes nispetinde temas ettiği iktisatçılardan bir diğeri ise John Kenneth Galbraith'tır. Galbraith'ı "devrimizi en iyi anlamış iktisatçı" olarak nitelendiren Belda, Keynes'in 1936 sonrasında iktisadî düşüncede yaptığı devrimin bir benzerini Galbraith'ın 1965'ten sonra yaptığını ileri sürmektedir. Yine Belda'ya göre Galbraith okunmadan, günümüzün sanayileşmiş ve refaha ulaşmış milletleri anlayamaz. Bununla birlikte Belda, Galbraith'ın teorilerinin Türkiye'de uygulanması bir yana, isminin bile resmî ve özel iktisat okullarında henüz anılmadığını (Belda, 1972, s. 11, 33, 37) iddia etmektedir.

Galbraith, Harvard Üniversitesi'nde iktisat profesörü olarak çalışmış ve Amerikan İktisat Derneği'ne başkanlık etmiş bir iktisatçıdır. ABD'de devlet başkanlarına ve başkan adaylarına danışmanlık yapmış, John F. Kennedy (1917-1963)'nin başkanlığı döneminde ise Hindistan Büyükelçiliği görevini üstlenmiştir. İktisadın matematiksel modellerle hızlıca kuşatıldığı bir dönemde, nitel araştırmalar yoluyla politik iktisat kapsamında ikna edici eserler üretmeye devam etmiştir. Büyük Buhran ve II. Dünya Savaşı koşullarına tanık olduğu için "görünmeyen elin" hikmetine inanan bir iktisatçı olmamıştır. Bununla birlikte "Amerikan Kapitalizmi" (1952)⁹ adlı kitabında büyük firmaların piyasa ekonomisinde mühim roller üstlendiğini dile getirmiştir. Büyük firmalara ezberden "kötü" etiketi vurulmaması gerektiği fikrini ileri süren Galbraith, "Yeni Sanayi Devleti" (1967)¹⁰ adlı eserinde ise büyük firmaların, artan yaşam standartlarını güvence altına alan teknik yenilikler yaptıklarını, bu doğrultuda araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin çoğunu finanse ettiklerini belirtmiştir (Thurow, 2018, s. 5005).

⁸ Keynes, toplumsal faydacılığı esas alan bir siyasi ve iktisadî düşünce çizgisine yakın düşmektedir (İşler, 2016, s. 43).

⁹ Bu kitabın tahlilini Türkiye'de Nejat Bengül yapmıştır. Bkz. N. Bengül, Amerikan Kapitalizmi'nin Tahlili, *Ankara SBF Dergisi*, 8(1), ss. 237-255, 1953. Söz konusu kitap, 1963'te Türkçeye çevrilmiştir. Bkz. J. K. Galbraith, *Amerikan Kapitalizmi* (Çev. Y. Tavşanlı ve N. Ergüven), İstanbul: Nebioğlu Yayınevi, 1963.

¹⁰ Galbraith'ın "Yeni Sanayi Devleti" kitabında yer alan "Teknostrüktür" bölümü 1968'de Türkçeye çevrilmiştir. Bkz. J. K. Galbraith, *Yeni Sanayici Devlet - Teknostrüktür* (Çev. Z. Çelik), *Ticaret ve Sanayi*, (27), 15-17, 1968.

Belda ise Galbraith'ın "Bolluk Toplumu" (1958) ve "Yeni Sanayi Devleti" eserlerinin şöhretine değinmiş, bu eserlerde sadece birkaç matematik formülüne yer verildiğine dikkat çekmiştir. Bu itibarla Belda, 20. Yüzyıl iktisatçıları arasında keyifle okunan eserler kaleme alması açısından Galbraith'ı ilk sıraya koymuştur (Belda, 1972, s. 59). Akabinde Galbraith'ın iktisadî fikirlerini irdeleyerek, onun Büyük Buhran ve iktisadî müdahalecilik konuları hakkındaki görüşlerine temas etmiştir. Keynes'den farklı olarak Galbraith'ın, Büyük Buhran'ın derinlik ve yaygınlık kazanmasında iktisatçıların bilgi düzeyi açısından yetersizliğine (Belda, 1972, s. 17) yaptığı vurguyu dile getirmiştir.

Yine Galbraith, Keynes'in aksine, iktisadî hadiseler ve ilkelere matematik formülleri uygulanmasını uygun görmemiştir. Galbraith'a göre istihdamı arttırmak için önceleri sadece üretim düzeyinin artırılması esas alınırken, günümüzde artık yeni ihtiyaçlar yaratılmaktadır (Belda, 1972, s. 37). Bu aşamada büyük işletmelerin piyasalardaki egemenliğine dikkat çeken Galbraith, tüketicilerin edilgen bir konuma geçtiklerini dile getirmiştir. Dolayısıyla sermaye birikimi için de artık orta ve alt tabakaların tasarrufları temel teşkil etmemektedir. Kapitalizmin bu aşamasında, büyük firmaların yönetim kurulları karar alma sürecinde etkili olmakta (teknolojiktir), reklamlarla tüketicilerin tercihleri yönlendirilmektedir (Belda, 1972, s. 40, 50-51).

Büyük şirketlerin oligopolcü yapısıyla fiyatları etkilediğine dikkat çeken Galbraith, bu şirketlerin hükümet ve bürokrasi çevreleriyle de karşılıklı çıkar ilişkisi içerisinde bulduklarını vurgulamıştır. Diğer yandan Galbraith, çok uluslu şirketlerin "ulusal kimliği sildiği" yönündeki eleştirileri ise mâkul bulmamaktadır. Ulusal kimlik savunusundan ötürü dünya savaşlarında milyonlarca insanın öldüğünü dile getirmiştir. Bu açıdan Galbraith, çok uluslu yetkilere sahip bir hükümetin kontrolüyle, söz konusu şirketlerin yasal çerçevede hareket alanlarının belirlenebileceğini iddia etmektedir (Galbraith, 2011, s. 251, 261-262).

İktisadî istikrar konusunda ise Galbraith, fiyat istikrarını esas alan bir iktisat politikasının işsizliğe yol açacağını ileri sürmektedir. Bu tez, Belda'ya göre Galbraith'ın en güçlü ve özgün fikirlerinden biridir (Belda, 1972, s. 73). Nitekim Galbraith, yeterli düzeyde işsizliğe razı olmadan enflasyonun tedavi edilemeyeceğini vurgulamıştır. Bu yüzden hiçbir Keynesyen iktisatçının bu şekilde bir tedavi yöntemini kabul etmeyeceğini belirtmiştir (Galbraith, 2011, s. 225). Şu halde Galbraith'a göre, refaha erişmiş ülkelerde yüksek ücretlerle, az gelişmiş ülkelerde ise yüksek nüfus artışı oranıyla fiyat istikrarının hedeflenmesi, kötümser bir ortama yol açarak iktisadî durgunluğa sebep olacaktır. Bu politikada ısrar edilmesi ise iktisadî buhrana zemin hazırlayacaktır (Belda, 1972, s. 73).

Diğer taraftan Galbraith, Keynesyen tam istihdam politikalarıyla da gelir dağılımında adaletsizliğin artabileceğine dikkat çekerek, bunun toplumsal dengeleri sarsmasından rahatsızlık duymaktadır. Bu kapsamda yapılan ölçsüz yatırımların enflasyonist eğilimleri güçlendirebileceğini ve bu durumun toplumsal dengesizliğe ve sınıflar arasında husumet hislerinin uyanmasına yol açabileceğini dile getirmektedir. Bu açıdan Galbraith, Keynes'ten farklılaşarak, işsizlik sigortası ödenmesi şartıyla bir miktar işsizliğe sıcak bakmıştır (Belda, 1972, s. 43-44).

Bununla birlikte Galbraith'ın işsizlik sigortası ödenmesi önerisinin ABD, İsveç ve İngiltere gibi zengin ülkelerde uygulanabileceğini belirten Belda, işsizlik ve bütçe açıkları sorunları yaşayan Türkiye, Hindistan ve Pakistan gibi ülkelerde milyonları aşan işsizlere ödenek verilmesinin zorluğuna dikkat çekmiştir. Böyle bir politikanın uygulanması bütçe açıklarını daha da arttıracaktır. Belda'ya göre bu ülkelerde, bir yandan ölçsüz yatırımlara girilerek kronik enflasyona yol açılmamalı, diğer yandan nüfus artışının önüne geçilmelidir (Belda, 1972, s. 46). Hâlbuki Galbraith (2011, s. 272) da, bu ülkelerde toprak ile insanlar arasında dengeli bir yol tutturulabilmesi için nüfus planlamasına sıcak bakmaktadır. Buna göre Belda, Galbraith'ın bahis konusu görüşünden habersiz gibidir.

3.3. Muhtelif İktisatçılar ve Düşünürler

Ağırlıklı olarak Röpke, Keynes ve Galbraith sacayağında karşılaştırmalı analiz yapan Belda, sırf bu isimlerin eserleri üzerinden fikirlerini şekillendirmemektedir. Bu noktada Belda'nın söz konusu iktisatçıların fikirlerini tartmak için, farklı iktisatçıların ve

düşünürlerin çalışmalarına başvurduğu görülmektedir. Bu doğrultuda andığı diğer iktisatçılar için Belda, çoğunlukla ayrı bir fasıl açmamakta ve atıflarda bulunmakla yetinmektedir.¹¹ Bu başlık altında Belda'nın hangi hususlarda bu zevata atıflarda bulunduğu değinilmektedir. Bununla birlikte *Alexandre Hay* (1919-1991)'ın Röpke ve Belda ile doğrudan irtibat halinde olması, onun diğer isimlere göre daha ayrıntılı tasvirini gerektirmektedir.¹²

Alexandre Hay, 29 Ekim 1919'da Cenevre'de doğmuş ve öğrenim hayatını burada tamamlayarak 1944'te avukat olmuştur. 1945'te İsviçre Federal Politika Departmanı'na (Bern) katılmıştır. 1948-1953 arasında Paris'te İsviçre Orta Elçilik Sekreteri olarak hizmet verdikten sonra, İsviçre Ulusal Bankası (Zürich) uluslararası ilişkiler bölümü müdürlüğüne atanmıştır. 1955'te bankanın Bern'deki genel merkezine geçmiş ve burada 1966'ya kadar müdür yardımcılığı yapmış, ardından 1966-1976 döneminde başkan yardımcılığı görevini üstlenmiştir. 1975'te Uluslararası Kızıllaç Heyeti'ne katılmış, 1976-1987 dönemi itibarıyla bu kurumun başkanlığını yapmıştır (ICRC, 1991, s. 533).

İktisadî konular özelinde, Belda-Hay mektuplaşmasıyla Röpke-Hay-Belda sacayağında kurulan fikrî bağ tespit edilebilmektedir. Röpke'nin iktisat çizgisini takip eden Belda, kendisi gibi bankacı olan ve Röpke'den etkilenen Hay ile temas kurmak istemiştir. Bu doğrultuda Hay'a "Röpke Keynes'e Karşı" adlı kitabının Fransızca özetini göndermiştir. Hay ise Belda'ya gönderdiği 25.5.1970 tarihli cevabî mektupta, fikirlerinin Röpke'ye yakın olduğunu bildirmiştir (Belda, 1972, s. 117). Buradan hareketle Belda'nın Hay'a yaptığı atıfların büyük ölçüde Hay'ın Röpke ile örtüşen fikirlerinden ve İsviçre'nin ekonomik başarı düzeyinden kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Belda, Hay'ın iktisat politikalarına ilişkin fikirlerini ise şu şekilde özetlemektedir: Tam istihdama yakın bulunan refah toplumlarındaki yatırımlar ile az gelişmiş ülkelerdeki yatırımlar finansman açısından mühim farklılaşma göstermektedir. Keynes'in tezinin aksine tasarruflar tüm ülkeler için sakıncalı bir durum teşkil etmemektedir. Bununla birlikte az gelişmiş ülkelerde ulusal tasarruflarla yapılamayacak yatırımlar, bir müddet kredilerle, yabancı sermayeyle ve kısa süreli düşük enflasyonla finanse edilebilir. Bu açıdan Hay, iktisadî durgunluk evresinde kısa süreli ve düşük enflasyon politikasına sıcak bakmıştır (Belda, 1969, s. 51-52). Böyle de olsa Hay'a göre enflasyonun kronik bir vaziyet alması devalüasyona yol açacaktır. Bu bağlamda Belda, Türkiye'deki 1946, 1958 ve 1970 devalüasyonlarını, Hay'ın tezini doğrulayıcı örnekler olarak sunmaktadır (Belda, 1972, s. 116).

Jean-Henri Abdolonyme Ubicini (1818-1884), Hay dışında Belda'nın atıfta bulunduğu isimlerden biridir. Ubicini, Tanzimat döneminde Osmanlı Devleti'nde sosyal, siyasal, iktisadî, edebî ve dinî yaşamın çeşitli yönleri üzerinde araştırmalar yapmış bir Fransız şarkiyatçıdır (Arıkan, 2012, s. 32). Belda, Ubicini'ye iki farklı yazısında göndermede bulunmuştur. Bunlardan ilkinde Belda, Galbraith'ın tarih boyunca hemen hemen milletlerin tümünün çok fakir olduğu yönündeki tezini eleştirirken Ubicini'den yararlandığı görülmektedir. Bu bağlamda Belda, Galbraith'ın 1840'da Türkiye'ye gelen ve gördüğü refah düzeyi karşısında şaşırarak Ubicini'yi okumamış olduğunu (Belda, 1972, s. 38) ileri sürmektedir.

Ubicini'ye değindiği bir başka yazıda ise Belda, Ubicini'nin "Lettres sur la Turquie" adlı eserinin 1853'te basıldığını belirterek, bu eserin ikinci cildinin tümüyle Türkler hakkında olduğuna dikkat çekmiştir. Türkiye'de yedi yıl civarında kalan Ubicini'nin, örf ve âdetlerden dış ticaret konularına uzanan geniş yelpazede 19. yüzyıl Türklerini incelediğini belirtmiştir. Bu çalışmada Ubicini, Türkiye ile ticaret yapan ülkelerin gümrük kayıtlarından, Türkiye'nin dış ticaret verilerini tahminî olarak tespit etmiştir. Belda'ya

¹¹ Marx ve Falkowski, bunun birer istisnası olsalar da, Belda'nın bu isimlerin çalışmalarını yüzeysel olarak ele aldığı görülmektedir.

¹² Hay'ın Türkiye'nin İsviçre Büyükelçiliği ile olan bağları için bkz. *Turkish Embassy in Bern* (2008, s. 13, 49, 53, 93).

göre esere önem katan bir diğer husus ise, Yakındoğu ülkelerine atanan Fransız diplomatlarının bu eseri okumaları gerekliliğine yapılan vurgudur¹³ (Belda, 1968, s. 1, 7).

Belda'nın atıfta bulunduğu iktisatçılardan bir diğeri *Jacques Rueff* (1896-1978)'tür. Ana ilgi alanı finansal iktisat olan Rueff, şöhretli ve seçkin Fransız iktisatçıları arasında yer almaktadır.¹⁴ Rueff, Fransız frangının konvertibilitesine ve istikrarını sağlamaya yönelik 1958 tarihli parasal reform politikasında öncü bir rol oynamıştır. Bu doğrultudaki çalışmaları "Armand-Rueff report on the Obstacles to Economic Expansion" (1960)¹⁵ başlıklı bir başyapıtı dönüşmüştür (Dehem, 2018, s. 11854).

Belda, Rueff'e iki konuda atıfta bulunmuştur. Bunlardan ilki dış ödemeler dengesidir. Rueff'e göre ödemeler dengesinin temini imkânsız olduğu gibi, dış ticaret dengesinin dış ödemeler dengesine tesiri de pek kuvvetli değildir. Yine Rueff'e göre enflasyon, dış ödemeler dengesini bozmaktadır. Bununla birlikte Belda, Türkiye'de 20 yıldır süregelen enflasyona rağmen, dış ödemeler dengesinin Amerikan Yardımları ile kısmen sağlanabildiğini (Belda, 1972, s. 75-76) ileri sürmüştür.

Belda'nın Rueff'e göndermede bulunduğu diğer konu ise enflasyondur. Rueff'e göre sınıfların oluşmasında ve/veya sınıf mücadelelerinin yoğunlaşmasında Marksist teorilerden ziyade enflasyonun tesiri bulunmaktadır. Bunun dışında Rueff, enflasyon esnasında beliren para darlığının nedenlerini de irdelemiştir. Enflasyon dönemlerinde ulusal para biriminden kaçışlara işaret eden Rueff, bugünkü tüketimin ve gayrimenkul yatırımlarının ağırlık kazandığını ileri sürmüştür. Benzer sonuca Belda, Türkiye'den "değerli iş ve iktisat adamı" olarak nitelendirdiği Ahmet Dallı'nın¹⁶ da ulaştığını dile getirmiştir (Belda, 1972, s. 108).

Alfred Sauvy (1898-1990), Belda'nın fikirlerinden yararlandığı isimler arasında yer alan bir diğer kişidir. Nüfusbilimci, iktisatçı, istatistikçi ve sosyolog olarak bilinen Sauvy, 1947-1974 döneminde Birleşmiş Milletler Nüfus Heyeti üyesi olarak çalışmıştır. Fransa'da Ulusal Nüfus Çalışmaları Enstitüsü'nü kurmuş ve 1945-1962 arasında bu kuruma başkanlık etmiştir. İktisatçılar ve nüfusbilimcileri arasında Sauvy'yi öne çıkaran eseri "Théorie Générale de la Population" (1966) başlıklı kitabıdır. Kitap, 1969'da "The General Theory of Population" başlığıyla İngilizceye çevrilmiştir (Lee, 2018, s. 11935-11936).¹⁷ Belda'nın Sauvy'e atıfta bulunduğu konu ise Keynesyen para politikaları ve enflasyon arasındaki ilişkidir. Sauvy, para arzındaki kontrolsüz artışların, Keynesyen ve Post-Keynesyen teorilerde ileri sürüldüğünün aksine, enflasyonist eğilimleri pekiştirdiğine dikkat çekmiştir. Bu görüşü tasdik eden Belda, Röpke'nin bu konuda daha önce uyarılarda bulunduğunu dile getirmiştir (Belda, 1969, s. 57).

Belda'nın üzerinde önemle durduğu konulardan biri de nüfus artış hızıdır. Bu kapsamda istifade ettiği isimlerden biri ise Hintli *Sripati Chandrasekhar* (1918-2001)'dir. Indira Gandhi (1917-1984)'nin Başbakanlığı döneminde Sağlık ve Aile Planlaması Bakanı (1967'de) olarak görev yapan Chandrasekhar'ın temel ilgi alanı nüfustur. Hindistan'ın aşırı artan nüfusunu kontrol altına alma gayreti göstermiştir. Erkeklerin kısırlaştırılması, kadınlar için kürtajın kolaylaştırılması ve evli çiftler için gönüllü olarak cinsel ilişkidenden uzak durulması çağrılarında bulunmuştur. Gençlik döneminden itibaren nüfus konusu üzerine yoğunlaşan Chandrasekhar, Hindistan'ın nüfus sorunu konusyla 1944'te New

¹³ Belda'nın sitayişle okuyucularına takdim ettiği Ubicini'nin söz konusuna eserine, günümüz şartları için ilgi çekici bir ödünç alma teklifi gelmiştir. Millî Güvenlik Kurumu Genel Sekreterliği'nde Fransızca Mütercimi olarak görev yapan Yıldız Canpolat, "Türkiye'de 19. Yüzyılda Hayat" konulu bir doktora tezi yazma hazırlığında bulunduğunu, Ubicini'nin ilgili eserinin çalışması için kıymetli olduğu belirterek iki ay süreyle kitabı Belda'dan ödünç istemiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 1968, s. 2).

¹⁴ Belda (1972: s. 27) da Rueff'ü "değerli bir Fransız iktisatçısı" olarak nitelendirmiştir.

¹⁵ Bu kitap, Özer Özankaya'nın mütercimliğinde "Fransa'da İktisadî Gelişmeye Engel Olan Sebepler" (Armand and Rueff, 1963) başlığı ile Türkçeye çevrilmiştir.

¹⁶ Ahmet Halit Dallı (1907-1971) Ziraat, Halk ve İş Bankalarında memurluk yapmış, bu sahada kariyer basamaklarını tırmanarak Türkiye İş Bankası Genel Müdürlüğü'ne terfi etmiştir. Akbank Yönetim Kurulu Başkanı ve Murahhas azası olmuş, ayrıca Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mütevelli Heyeti'nde üye olarak yer almıştır. Adalet Partisi'nden 13. Dönem Ankara ve 14. Dönem Bursa Milletvekili olarak TBMM üyesi olmuştur. Kısa ömürlü olan 31. Hükûmette (2. Demirel Hükûmeti) yine kısa bir süre (03.11.1969-07.01.1970) Ticaret Bakanı olarak görev yapmıştır (TBMM Albümü, 2010, s. 841, 913).

¹⁷ Sauvy'nin iki kitabı Türkçeye çevrilmiştir. Bunlardan ilki "Kamuoyu" (Sauvy, 1971), diğeri ise "Bürolar ve Bürokrasi" (Sauvy, 1975) başlıklı eserlerdir.

York Üniversitesi'nden doktorasını almıştır. II. Dünya Savaşı sonlarına doğru ABD'de Merkezî İstihbarat Teşkilatı (CIA)'nın öncü kurumu olan Amerikan Stratejik Hizmetler Ofisi'nde Hindistan Demografisi uzmanı olarak çalışmıştır (Martin, 2001).

Savaşın sonradan akademisyen-yazar olarak faaliyetlerini sürdüren Chandrasekhar'ın Hindistan'a ilişkin politika reçeteleri ise pek meyve vermemiştir (Martin, 2001). Öyle ki, 2023 itibarıyla Hindistan'ın nüfusu Çin'i aşmış durumdadır. Buna karşın Belda, Chandrasekhar'ın etkili olduğu dönemde Hindistan'ın aşırı nüfus artışı hususunda önlemler aldığını dile getirerek, bu kapsamda doğum oranını azaltmak için 26.200 sağlık merkezi kurulduğuna dikkat çekmiştir. Chandrasekhar'ın "...Askerî istilaya karşı zafer kazanılır, fakat doğum artışına karşı zafer kazanılmaz" görüşünü alıntılıyan Belda, Türkiye'de nüfus artış hızının Hindistan'dan biraz daha yüksek olduğunu da belirtmiştir (Belda, 1972, s. 101).

Belda'nın nüfus meselesi kapsamında görüşlerinden yararlandığı bir diğer kişi *Paul R. Ehrlich* (1932-...)'tir. Belda'ya göre nüfus sorununu son yıllarda en iyi eleştiren Ehrlich'tir. "Nüfus Bombası"¹⁸ adlı eserinde Ehrlich, her ülkenin kendi nüfus miktarını belirlemesi gerektiğini ifade etmiştir. Ehrlich'e göre nüfus arttıkça yaşam standartları düşmektedir. Çocuk sayısı arttıkça aile yardımı azaltılmalıdır. Bu türden önlemler arzu edilen nüfus düzeyine ulaştırmıyorsa, otorite ile nüfus sınırlandırılması yapılmalıdır. Bu doğrultuda Ehrlich, su ve diğer temel gıda maddelerine "kısırlaştırıcı ilaç" eklenmesi fikrini de dile getirmektedir. Belda ise Ehrlich'in reçetelerini "acı" olarak nitelendirmekle beraber, gerçeği belirtme cesaretine örnek olarak göstermiştir (Belda, 1972, s. 103-104).

Nüfus sorunu kapsamında Belda'nın atıfta bulunduğu bir başka isim Jean-Marie Poursin (1925-2022)'dir¹⁹. Poursin'in "Dünya Nüfusu" adlı eserinden yararlanan Belda, dünya nüfusunun 1975'te 4 milyar, 2006'da ise 7 milyar olacağını aktarmış, bunun yaklaşık dörtte üçünü geri kalmış ülkelerin oluşturacağını dile getirmiştir. Poursin'in sunduğu bilgilerden hareketle Belda, "2000 yılında dünya fakirler ülkesi olacaktır" tezini ileri sürmüştür (Belda, 1972, s. 102).

Belda, Keynes'in ve Keynesyen iktisatçıların görüşlerini irdelerken *Michael Stewart* (1933-...)'tan yararlanmıştır.²⁰ Belda'ya göre Stewart, "Keynes'i en iyi anlamış ve ona dair iki kitap yayınlamış" bir iktisatçıdır. Stewart, tüketimi kamçılayan Keynesyen iktisat politikalarının az gelişmiş ülkelerde olumsuz sonuçlar doğuracağını ileri sürmesiyle dikkat çekmektedir. Stewart'ın bu kanaate varmasında az gelişmiş ülkelerin efektif talep eksikliği yaşaması değil, aksine üretim olanaklarının eksikliği etkili olmuştur (Belda, 1972, 24). Keynes'te sosyalist fikirleri irdeleyen Belda ise Stewart'a bir eleştiri yöneltmiştir. Keynes'in sosyalist düşüncülerine Stewart'ın yer vermediğini dile getiren Belda, Genel Teori'nin "Sermaye üzerine düşünceler" bölümünde bu fikirlerin görülebileceğine dikkat çekmiştir (Belda, 1972, s. 91).

Belda'nın çalışmalarında andığı bir başka iktisatçı da *Karl Marx* (1818-1883)'tir. Belda'ya göre Marx, toplumların yaşantısını etkileyen iktisatçılardandır. Bununla birlikte Belda, Marx'ın eserlerine doğrudan başvurmak yerine, Galbraith'ın bakış açısıyla Marx'ın iktisadî fikirlerini değerlendirmiştir. Galbraith'a göre ise Marksist iktisat, iktisadî fikirlerinden ziyade inanç ve iman boyutlarıyla geniş kitleleri etkilemiştir (Belda, 1972, s. 79). Belda'nın Galbraith'dan hareketle Marksizm'in ideolojik temellerini yüzeysel olarak değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Marksizm'i bir dogma olarak nitelendiren Galbraith, aydınların her doktrini tartışıp eleştirdikten sonra benimsemelerine rağmen Marx'ın teorilerini eleştirmeden inanmalarına şaşmaktadır. Bu açıdan Belda'ya göre Galbraith,

¹⁸ Ehrlich'in söz konusu kitabı 1976'da Nurullah Tolon tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bkz. P. Ehrlich, *Nüfus Bombası* (Çev. N. İ. Tolon), Ankara: Ayıldız Matbaası, 1976.

¹⁹ Poursin'in bir makalesi, Burak Gürbüz'ün kaleminden Türkçeye çevrilmiştir: Bkz. Jean-Marie Poursin, *Demografik Baskıların Paradoksu* (Çev. B. Gürbüz) içinde *Üçüncü Dünyanın Sonu Mu?* (Der. Serge Cordellier), 81-90, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998.

²⁰ Stewart, University College London'da politik iktisat okutmanı olarak görev yapmış bir iktisatçıdır. Keynes hakkında yazdığı kitaplarla tanınmaktadır. Bu kapsamda "Keynes and After" adlı kitabını 1967'de neşretmiştir. Baltacıgil (1980, s. 3), Keynes'in Genel Teorisi'ne izahname olarak, Stewart'ın "Keynes" ve "Keynes'den Sonra" başlıklı eserlerini "Keynes Devrimi"²⁰ adı altında Türkçeye çevirdiğini belirtmiştir.

insanların sürekli akla ve hesaba göre hareket ettiğini sanmaktadır. Hâlbuki insanın ruhi cephesi ve içgüdüleri de dikkate alınmalıdır (Belda, 1972, s. 83).

Öte yandan Belda, Galbraith'ın bir tezine de eleştiri yöneltmiştir. Eleştirisine destek sağlayacak bulguyu ise *Edmond de Rothschild*²¹ (1926-1977)'dan almıştır. Büyük şirketlerin piyasalarda belirleyici niteliğe eriştiğini vurgulayan Galbraith'ın aksine Belda, Rothschild'ın bulgusuna istinaden küçük ve orta ölçekli işletmelerin millî hasıladaki payının %50 civarında olduğuna dikkat çekmiştir. Bu bağlamda Rothschild, şirketlerde 500'den az işçi çalıştıranların oranlarının ABD'de %90, Fransa'da %99 ve İtalya'da %98 olduğunu dile getirmiştir (Belda, 1972, s. 61). Böyle de olsa Rothschild, bahis konusu bulgulara istinaden, büyük firmaların ve çok uluslu şirketlerin piyasalarda belirleyici güç oluşunu ve/veya bu yöndeki eğilimleri göz ardı ettiği izlenimini uyandırmaktadır.

Belda'nın atıfta bulunduğu iktisatçılar arasında *Joseph Schumpeter* (1883-1950) de bulunmaktadır. Galbraith'tan yararlanarak Marksizm'in daha çok ideolojik temellerini eleştiren Belda, Schumpeter'den hareketle ise Marksizm'in kapitalizm analizini irdelemiştir. Bu doğrultuda Marksist emek-değer teorisi, teknik ilerlemeler, sermayenin belli ellerde toplanması ve konjonktür dalgaları ile kapitalizmin yıkılacağı fikirlerini Schumpeter'den yararlanarak özetlemiştir. Belda, Schumpeter'in "Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi" (1942) adlı eserine göndermelerde bulunarak, bu kitaptaki öngörülerin isabetliliğini vurgulamıştır. Avrupa'da refaha erişmiş devletlerde insanların bireyciliğe daha bağlı olduklarını ve mülkiyet tutkusunun da güçlü olduğunu ifade etmiştir. Bunun dışında Belda, Schumpeter'in yüksek enflasyonu sosyalizme kapı aralayan unsurlar arasında saydığına dikkat çekmiştir (Belda, 1972, s. 82, 86).

Belda'nın çalışmalarında andığı bir diğer iktisatçı ise *Mieczyslaw Falkowski*'dir²². Belda'ya göre Falkowski, ülkelerin yaşantısına doğrudan etkisi bulunan bir iktisatçı değildir. Bununla birlikte az gelişmiş ülkelerde uygulanacak tarım reformları için ilkeler önermesi açısından önemli bir şahsiyettir. Falkowski, toprak dağıtımının ötesinde, kontrollü nüfus artışını savunan bir tarım reformu uygulanmasını tavsiye etmiştir. Falkowski'ye göre az gelişmiş ülkelerde işgücü arzı fazla olduğundan yatırımlarda emek-yoğun teknik benimsenmelidir. Bunun dışında Belda'ya göre Falkowski'yi ilginç kılan husus, entansif tarımla uğraşan ve sermaye yatırımları ile üretimde esaslı tesiri bulunan bazı büyük firmaların korunması gerektiğini ileri sürmesidir (Belda, 1972, s. 97-98, 100).

Eleştirilerine dayanak noktası bulma açısından Belda'nın atıfta bulunduğu bir diğer kişi *Rene Sédillot*²³ (1906-1999)'tur. Eleştiri konusu ise refah ve iktisadî büyüme ilişkisi hakkındadır. İktisadî büyümenin tek başına refahı açıklayamayacağını ileri süren Belda, bu hususu Sédillot'un "İktisadî büyüme fikrine tapış" kavramına göndermede bulunarak açıklamıştır (Belda, 1972, s. 10). Belda'nın atıfta bulunduğu bir diğer iktisatçı da *Franz Pick*²⁴ (1898-1985)'tir. Para birimleri konusunda uzmanlaşan Pick, para birimi olarak dünyada altının kullanılmasını savunmuştur. Pick, Dünya Para Birimi Raporu'nu aylık olarak, "Pick Para Birimi Yıllığı"nı ise 1955'ten itibaren yıllık olarak yayımlamıştır (Pick, 1982). Parasal verilerin temini için Belda söz konusu kaynaklardan yararlanmıştır.

²¹ Unvanıyla birlikte tam adı "Baron Edmond Adolphe Maurice Jules Jacques de Rothschild"dır. Meşhur finansörlerden biri olan Rothschild'ın meslekî faaliyetleri dışında, hayatında oldukça mühim bir yer kaplayan husus ise İsrail devletinin kuruluşu ve gelişimidir. Nitekim dedesi Edmond da 1880'lerde Filistin'de ilk Yahudi yerleşimlerinin finansmanından ve yönlendirilmesinden mesuldür. Torun Edmond ise dinî bir çerçevede yetişmemişse de, gençlik yıllarında tutkulu bir Siyonist olmuştur. İsrail'in ilk Başbakanı David ben-Gurion'ın tavsiyesi uyarınca, henüz gelişmemiş bir vaziyet arz eden İsrail'de istihdam yaratmak için sermaye tedarikine odaklanmıştır (Faith, 1997).

²² Doğum ve ölüm tarihleri tespit edilememiştir.

²³ Gazeteci ve tarihçidir. Gazetelerin ekonomi ve finans köşelerinde yazarlık yapmış, ayrıca editörlük görevlerini ifa etmiş biridir (Johnson, 1999). Sédillot'un bir kitabı Esat Nermi Erendor tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bkz. René Sédillot, *Değiş Tokuştan Süpermarkete* (Çev. E. N. Erendor), İstanbul: Cep Kitapları A.Ş., 1983.

²⁴ Pick'in verdiği bir mülakatta uygulamada hukuka ve demokrasiye dair olumsuz fikirler beyan etmesi dikkat çekicidir. Pick, dünyada temiz bir hükümet kalmadığından hukuka inanmadığını belirtmiştir. Aynı şekilde demokrasiye de inanmadığını dile getiren Pick, demokrasinin yolsuzluk/yozlaşma olmadan parlamayacağını ifade etmiştir. Pick'e göre yolsuzlukta dünyada ilk üçe giren ülkeler sırayla İsrail, ABD ve SSCB'dir (Pick, 1982).

4. Vehbi Belda'nın Perspektifinden Wilhelm Röpke

Belda'nın, her iki kitabında da, Röpke'yi diğer iktisatçılar karşısında öne çıkaran fikirler ileri sürdüğünü ve Röpkeci bir yaklaşım sergilediğini söylemek mümkündür. Bu münasebetle Belda'nın dilinden Röpke'nin fikirlerini izlemenin ilgi çekici olduğu söylenebilir. İktisadî düşüncenin yayılma kanalları açısından Röpke-Belda bağının irdelenmesi, Röpkeci iktisadî liberalizmin Türkiye'deki etki alanı hakkında ipuçları sunacaktır.

Röpke, Alman neoliberalizminin öne çıkan isimlerindedir (Molsberger, 2018, s. 11794). 19. Yüzyıl klasik liberalizminden farklı olarak neoliberalizmde devlete olumlu görevler yüklenmektedir. Bununla birlikte bu müdahaleler, piyasa mekanizmasının etkili bir biçimde işleyebilmesini hedeflemektedir (Heilperin, 1966, p. 4). Bu bağlamda Röpke'de hükümetin sadece oyunun kurallarını belirlediği bir düzen tasarımı bulunmamaktadır. Aynı zamanda adem-i merkezîyetçilikle yetki dağıtımının bulunduğu, piyasa güçlerinin uyum yardımıyla desteklendiği ve fiyat mekanizmasına müdahalede bulunulmadığı bir iktisadî düzen tasarımı vardır (Molsberger, 2018, s. 11794). Bu düzen "ordoliberalizm" olarak adlandırılmaktadır. Yine Molsberger (2018, s. 11794), Röpke'nin Federal Almanya'nın 2. Dünya Savaşı sonrasındaki iktisat politikalarına kayda değer etkide bulunduğunu ve Sosyal Piyasa Ekonomisi'nin entelektüel mimarları arasında yer aldığını dile getirmiştir.²⁵

Belda, Röpke'nin iktisat politikası reçetelerini değerlendirmeden evvel, onun iktisadî yaklaşımını etkileyen koşulları tasvir etmiştir. Bu doğrultuda I. Dünya Savaşı'nı, söz konusu koşulları doğuran ana olay olarak zikretmiştir. Nitekim Röpke de I. Dünya Savaşı sonrası konjonktürde demokrasilerin bir buhrandan geçtiklerini ileri sürmüştür. Birey merkezli fikirlerden ziyade kitlelerin toplum için ağırlık merkezi haline getirildiğine dikkat çeken Röpke, kültür unsurlarının da kitleye göre ayarlandığını ve toplumsal dengenin sarsıldığını dile getirmiştir. Röpke'ye göre kitleleşmeyle tüketim toplumu olma yönündeki eğilim güçlenmekte, bu uğurda hızlı nüfus artışına dahi olumlu bakılmaktadır (Belda, 1969, s. 23).

Kitleleşmeye ve bireyin sönükleşmesine karşın Röpke, piyasa ekonomisinin faziletlerini savunarak birey merkezli bir yaklaşım sergilemiştir. Bununla birlikte Röpke, ahlâkî ilkeleri özümsemiş bireyler varsayımıyla piyasa ekonomisinin başarılı olabileceğini düşünmektedir. Buna göre bireyler, piyasalarda faaliyette bulunurlarken kişisel disiplin, doğruluk, insan vakar ve haysiyetine saygı, itidal ve yurttaşlık duygusu ve düşüncesine sahip olmalıdır (Belda, 1972, s. 124). Portresi çizilen bu ideal birey tiplemesinin aksine Röpke, kitleleşme neticesinde bireylerin toplumda sönük bir kimliğe bürünerek manevi değerlerini yitirdiğini ileri sürmüştür. Bu itibarla kitle insanının, erişemeyeceği kültüre düşmanca tavır sergilediğini belirten Röpke, kitle demokrasisinin ise totaliter rejimlere zemin hazırladığını ifade etmiştir (Belda, 1969, s. 24). Bu açıdan Röpke'nin faşizme ve komünizme giden sosyoekonomik ve siyasal eğilimlerden rahatsız olduğunu söylemek mümkündür. Bu nokta ise Röpke'nin iktisat politikalarına dair görüşlerini besleyen ideolojik temeli oluşturmaktadır.

Belda, Röpke'nin yaygın iktisat politikaları hakkındaki görüşlerini ise şu şekilde özetlemiştir:

- Tam istihdam politikası ve ölçsüz yatırımlar kronik enflasyona yol açmaktadır. Bu durumda yerli para birimi değerini yitirmekte ve halkın şikâyet edegeldiği hayat pahalılığı sorunu kökleşmektedir (Belda, 1969, s. 24-25).
- Özellikle kredilerle ölçsüz yatırımlara girilmektedir. Bu türden Keynesyen politikaların bedeli ise kronik enflasyon ve hürriyetlerin yitirilmesidir. Kronik

²⁵ Ordoliberalizm, 2. Dünya Savaşı sonrasında her ne kadar Federal Almanya'nın iktisat politikaları üzerinde etkili olmuşsa da, ülkenin iktisat kürsülerindeki benimsenişi sınırlı düzeyde kalmıştır. Akademik iktisatta daha çok Anglo-Amerikan iktisadî makroekonomi, mikroekonomi ve ekonometri sahalarıyla egemen olmuştur. Anglo-Amerikan iktisadının Alman iktisat kürsülerinde kabul görmesinde ise Erich Schneider (1900-1970)'ın mühim katkıları bulunmaktadır (Grimmer-Solem, 2015, s. 92).

enflasyon zengin ülkelerde maliyet (ücret) enflasyonunun bir neticesiyken, fakir ülkelerde ise nüfus artışının eseridir (Belda, 1972, s. 130).

- “Mansholt Planı”²⁶, Keynesyen politikaların tehlikelerini bünyesinde barındırmaktadır (Belda, 1969, s. 29).
- İktidar partileri, sosyalist politikalarla orta sınıfa ve düşük gelirli kimselere gelir aktarımında bulunmayı hedeflemişlerdir. Fakat uygulamada gidişat, hedefin tersine işlemektedir. İsveç ve İngiltere örnekleri, sermayenin yayılması yerine belli ellerde toplandığını göstermektedir (Belda, 1969, s. 41-42).

Belda'nın dilinden Röpke'nin yaygın iktisat politikaları hakkındaki eleştirileri özetle bu hususlardan ibarettir. Belda da, bu eleştirileri benimseyen bir tavır sergilemiştir.

Röpke'den hareketle Belda'nın az gelişmiş olarak nitelendirilen ülkeler için iktisadî büyüme, refah ve nüfus artış hızı arasındaki ilişkiye dair fikirler ileri sürdüğü görülmektedir. İktisadî büyümenin tek başına refahı açıklayamayacağını belirten Belda, refahın milletin iktisadî gücünde ve bu gücü yaratan kişilerde ve yöntemlerde aranması gerektiğini vurgulamaktadır. Yüksek refahın Batı ülkelerinde mevcut olduğunu, buna karşın Hindistan'da, Güney Amerika ve Güney Asya ülkelerinde fakirliğin öne çıktığını dile getirmiştir. Belda'ya göre bu ülkelerin fakir kalmasına yol açan asıl husus, nüfusun normalin üstünde artmasıdır. Nüfusu aşırı artan ülkelerin Batı'dan yardım istemesini ise toplumsal bir sorun olarak görmüştür (Belda, 1972, s. 10). Dolayısıyla Belda (1969, s. 27), refah ile net iktisadî büyüme hızı arasındaki ilişkide, hızlı nüfus artışına olumsuz yaklaşmaktadır. Bu münasebetle hızlı nüfus artışının refahı düşüreceği kanaatindedir.

Nüfus konusunda Röpke'nin yaklaşımı ise, doğum ve ölüm oranları arasındaki dengenin ilki lehine aşırı artışıyla bağlantılıdır. Bu tespite rağmen Röpke, küçük aile yapısının daha çok bencil ve dar bir zihniyetin mahsulü olduğunu belirtmektedir. Dinî unsurlar bir kenarda tutulsa dahi, ailelerin çözülmesi ve küçülmesi Röpke'ye göre millî ahlâk açısından doğru değildir. Bu bağlamda Röpke, nüfus meselesinin sadece akılcı bir düşünceyle ele alınmasını uygun bir yaklaşım olarak görmemektedir. Bununla birlikte Röpke, nüfus sorununun iktisadî boyutunda odak noktasının kişi başına düşen millî gelir düzeyi olduğunu vurgulamıştır (Röpke, 1937, s. 69, 73). Buna göre nüfus konusunda Belda'nın Röpke ile büyük ölçüde hemfikir olduğunu söylemek mümkündür.

Belda'nın Röpke'ye yönelik ilgisi, Röpke'yi diğer iktisatçılardan farklı ve üstün kılan özelliklerinden ötürüdür. Bu bağlamda Belda, Röpke'yi Keynes'le ve Galbraith'la karşılaştırarak Röpke'nin faziletlerini öne çıkarmaktadır. Bununla birlikte özellikle Keynes mukayesesi üzerinden Röpke'nin üstünlüğünü vurguladığı görülmektedir. Bu itibarla Belda (1969, s. 4)'nin Röpke'nin dilinden aktardığı şu ifade dikkat çekicidir: “... Röpke ‘Arz ve Talebin Ötesi’ adlı eserinde, son yüzyılın en büyük iktisatçısı olarak da nitelendirilen Keynes için ‘Marx ve Rousseau ile beraber, tarihin en büyük manevî tahripçilerinden biri addedileceği zaman uzak değildir’ demiştir.”²⁷

Bununla birlikte Belda, Keynes'in politika reçetelerinin akıbetini görmeye ömrünün yetmediğini de vurgulamıştır. Buna karşın Röpke, II. Dünya Savaşı sonrasında yirmi yıl kadar yaşamıştır. Eva Röpke'den (Röpke'nin eşi) tarafına gönderilen mektuba dikkat çeken Belda, bu mektupta Röpke'nin pek çok çalışmasında Keynes'e yönelik eleştirilerde bulunduğunu belirtmiştir (Belda, 1969, s. 4). Bu münasebetle Belda, Röpke'yi Keynes'ten farklı kılan noktaları ortaya koymuştur. Bunlardan ilki, ulusal paranın değerinin korunması hakkındadır. Belda, Keynes'in, açıkça olmasa da, ulusal paranın değerinin

²⁶ Orijinal adıyla “Ortak Tarım Politikası Reformuna İlişkin Bildiri” olarak geçmektedir. Plan, Avrupa Komisyonu'nda tarımdan sorumlu bir üye olarak Sicco Mansholt (1908-1995)'un 18 Aralık 1968 tarihli politika önerilerini içermektedir. Planın merkezinde tarımsal fazlalıkların azaltılması ve üretim yapıları konusunda fiyat destekleri sisteminin yerini alacak yeni bir politika oluşturma girişimi bulunmaktadır. Bu doğrultuda Avrupa'da tarım sektörünün iktisaden sürdürülebilirliği planın genel maksadını teşkil etmiştir. Verimsiz ve aşırı üretimin önüne geçmek için küçük çiftçilere topraklarını terk ettirecek politikaların tatbiki düşünülmüştür. Diğer yandan zirai üretimin büyük birimlerin oluşumu teşvik edilerek verimliliğin artırılması hedeflenmiştir (Blair, 2006, s. 230).

Röpke, Mansholt Planı'nın sonuçlarını göremeden vefat etse de, ziraattan sanayiye aktarılacak geniş kitlelerin kültürel hayatta, medeniyet anlayışında, sosyoekonomik ve siyasî düzlemlerde doğurabileceği muhtemel buhranları ve bunalımları öngörebilmiştir (Belda, 1969, s. 31).

²⁷ Röpke'nin söz konusu nitelendirmesine (Kaya ve Özgür, 2016, s. 74) de temas etmiştir.

düşürülmesine olumsuz yaklaşmadığını, hatta bu politika ile sermayenin marjinal etkinliğinin arttırılabileceğini düşündüğünü ileri sürmektedir. Röpke ise aksine, ulusal paranın değerinin istikrarlı olmasına önem vermektedir (Belda, 1969, s. 15).

Röpke'yi Keynes'ten farklı kılan bir diğer husus tasarruf, yatırım ve gelir düzeyi ilişkisi üzerinedir. Keynes, eksik istihdam koşullarında banka kredileriyle yatırım düzeyinin arttırılabileceğini, buradan hareketle istihdam hacmi ile üretim seviyesinin yükselebileceğine dikkat çekmektedir. Buna karşın Röpke, yatırıma ancak tasarruf karşılığında sıcak bakmaktadır. Belda'ya göre Röpke, Keynes'in bahis konusu fikirlerinin uzun vadede doğuracağı sorunları önceden sezebilmiştir (Belda, 1969, s. 20, 23, 44). Bu sorunların iktisadî temelini kronik enflasyon, siyasî ayağını ise totaliter rejimlerin güçlenmesi olarak toparlamak mümkündür.

Aslında Röpke'nin ve Keynes'in müdahalecilik çizgisindeki çıkış noktaları, farklı iktisadî gerçekliklere dayanmaktadır. Bu hususta Keynes, aktif maliye ve para politikalarıyla ya da devlet yatırımları ve yarı özerk korporasyonların oluşumuyla işsizlik sorununun çözümüne odaklanmıştır. Bunda İngiltere'deki işsizlik sorununa acil çözüm gerekliliği itici unsur olmuştur. Röpke ise doğrudan devlet müdahalelerine karşıdır. Bu noktada piyasa etmenlerinin hareketlerinin dolaylı olarak yönlendirilmesini savunmaktadır. Bunun için yasal düzenlemelerin yapılması gerekliliğine dikkat çekmektedir. Almanya ve Avusturya'daki enflasyon sorunu, Röpke'nin tezlerini şekillendirmede etkili olan unsurlar arasındadır (Kaya ve Özgür, 2016, s. 75).

Röpke-Galbraith karşılaştırmasında ise Belda'nın tezat teşkil eden pek fazla fikir ileri sürmediği görülmektedir. Bununla birlikte Belda, Röpke'nin Galbraith'dan farklılaşan esaslı bir yönüne dikkat çekmiştir. Buna göre Galbraith'ın istihdam politikası hakkındaki bir görüşünün, Röpke fikriyatına ters düştüğünü belirtmektedir. Bu görüş, refah toplumunda reklamlar ve ihtiyaçların yaratılması ilişkisi temelinde Galbraith'ın yeni iş olanaklarına yaptığı vurgudan kaynaklanmaktadır. Nitekim Galbraith'a göre reklamların amacı istekleri giderecek malların tanıtımı değil, yeni ihtiyaçlar oluşturmaktır. Anneler gününün ticari amaçlar doğrultusunda kullanılması da ihtiyaç yaratma düşüncesine dayanmaktadır. Röpke'nin eleştirileri ise bu noktada düğümlemektedir. Şöyle ki, reklamlarla ihtiyaç oluşturma çabaları firmaların maliyetlerini yükseltmekte, tüketicilerin borçlanma ve kredi kullanma eğilimlerini güçlendirmektedir (Belda, 1972, s. 52). Bu politika, aynı zamanda gösterişçi tüketime ve israfa yol açarak toplumsal dengenin de nispî olarak bozulmasına sebebiyet vermektedir.

Buraya kadar ağırlıklı olarak Belda'nın bakış açısıyla çizilen Röpke tasvirini, bu sefer Röpke'nin iktisat politikası önerileri ışığında belirginleştirmek yerinde olacaktır. Bu hususta da rehber alınacak kişinin yine Belda olduğunu hatırlatmakta fayda bulunmaktadır.

İktisat politikası reçeteleri konusunda da Belda, Röpke'nin izini sürmektedir. Bu kapsamda Röpke'nin parasal istikrar, tam istihdam ve işçi ücretlerine zam yapılması gibi hedeflere eş zamanlı olarak erişilemeyeceği, dolayısıyla bu üçayaktan birinin feda edilmesi gerektiği (Belda, 1969, 43) görüşünde Belda, Röpke ile hemfikirdir (Belda, 1969, s. 24). Bundan başka Röpke, merkez bankalarına önemli görevler yüklemektedir. Buna göre merkez bankaları, siyasal ve toplumsal baskılara karşı bağımsız davranabilme ehliyetine sahip olmalıdırlar. Bu münasebetle tüketimi üretimin önüne fazlasıyla geçirecek politikalardan sakınılması gerektiğine dikkat çeken Röpke, bu husustaki ölçüsüzlüğün öncelikle ulusal para biriminin değer kaybıyla dışa vuracağını vurgulamaktadır. Bu sebeple Röpke bütçe açıklarına, kredilerle beslenen ölçsüz ve verimsiz yatırımlara ve hızlı nüfus artışına karşı önlemler alınması (Belda, 1969, s. 34, 38-39) lüzumuna dikkat çekmektedir.

Belda'ya göre "sıhhatli para - sıhhatli iktisadî düzen" ifadesi, Röpke'nin fikirlerini en veciz bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu düzen için Röpke, emekçiler ile kapitalistlerin karşılıklı fedakârlıklarda bulunması gerektiğini savunmuştur. Bu doğrultuda Belda, Röpke'nin bir sınıfı esas almaktan çok, milleti düşündüğünü ileri sürmüştür (Belda, 1969, s. 44). Belda, Röpke'nin gerek üçayaktan ikisinin seçilmesi önerisi gerekse de sıhhatli para

ve karşılıklı fedakârlıkların gerekliliğine temas etmesiyle, enflasyon sorununun sadece para ve kredi politikasıyla değil, aynı zamanda ahlâkî ve toplumsal tavır değişikliğiyle çözülebileceğini düşünmektedir. Bu açıdan Belda'ya göre Röpke, 20. yüzyılın en değerli üç-dört iktisatçısından biridir (Belda, 1972, ss. 133-134).

Belda, enflasyon ve dış ödemeler dengesi ilişkisini Röpke'nin dilinden aktarmaktadır. Bu hususta Röpke'nin devalüasyonu tek başına bir politika reçetesi olarak sunmadığını bildirmektedir. Röpke'ye göre devalüasyonun yararlı olması, ulusal talebin yüksel(til)memesi koşuluna bağlıdır. Bunun için ithal ikameci anlayışla ihtiyaç duyulan mallar üretilmeli, sâde bir hayat tarzı benimsenerek de çeşitli mahrumiyetlere katlanılmalıdır. Ayrıca ücretlerin artmaması, kamu kesimi giderlerinin kısılması ve siyasî amaçlar doğrultusunda kamu kaynaklarının israf edilmemesi önem arz etmektedir. Bunlara ek olarak kredilerin sınırlandırılması, bütçe gelirlerinin arttırılması, tüketimi azaltıcı ve üretimi teşvik edici politikaların uygulanması gerekmektedir. Bununla birlikte Röpke'ye göre bu türden politikaların tatbikata geçirilmesi, mevcut toplumsal ve siyasî koşullardan ötürü pek de mümkün değildir. Bu yüzden Röpke, iç talep kısılmadan devalüasyonun başarıya ulaşmasını mümkün görmemektedir (Belda, 1969, s. 56).

Röpke'nin iktisat politikası önerileri hiç şüphesiz bunlardan ibaret değildir. Söz konusu politika önerilerine, tespitlerindeki ve öngörülerindeki isabetlilik düzeyine rağmen Belda, Röpke'nin kitleler tarafından pek de bilinir bir iktisatçı olmayışına dikkat çekmektedir. Bu hususta Belda, Röpke'nin büyük okuyucu kitlelerini etkilemediğini ve geniş halk tabakalarını heyecanlandırmadığını dile getirmektedir. Buna karşın halk tabakalarını değil, milletleri idare edenleri etkilediğini ileri sürmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Federal Almanya'nın kalkınmasında etkili olan ön planı hazırlamış olmasını, Belda'nın tezini doğrulayan bir örnek olarak görmek mümkündür. Bundan başka Belda, Röpke'nin etkilediği bazı şahsiyetlere işaret etmektedir. İsviçre Ulusal Bankası Başkanı Alexandre Hay'ı, Alman Ekonomi Bakanı ve Şansölyesi Ludwig Erhard'ı ve Türkiye'de banka yöneticiliği, milletvekilliği ve Ticaret Bakanı olarak görevler üstlenen Ahmet Dallı'yı bunlara örnek olarak göstermektedir. Belda'ya göre Röpke, çalışmalarını bu elit çevreleri düşünerek kaleme almıştır (Belda, 1972, ss. 117, 119).

Belda'ya göre sayıca az ve seçkin kimselere hitap eden Röpke'nin, geniş halk kitleleri tarafından bilinmemesinde şu hususlar etkili olmuştur: (Belda, 1972, ss. 117-119).

- Okunması biraz güçtür. Galbraith gibi mizahı kullanmaz.
- İşçilerin ve emekçilerin tutkularını arttırmaktan sakınır.
- İşverenleri aşırı kazanca ve ölçsüz iş hacmi artışlarına yönlendirmez.
- İşçiler, işverenler ve diğer kesimler için karşılıklı fedakârlık tavsiyesinde bulunur.
- Paranın değerinin korunmasını ister.
- Nüfusun aşırı artışına karşıdır.
- Anneler günününün bir ticaret ve reklam aracı haline getirilmesine karşıdır.
- Kredi arzındaki bolluğa karşıdır.
- Totaliter rejimlere (Faşizm, Nasyonal Sosyalizm, Komünizm) olduğu kadar sınırsız hürriyete de karşıdır.
- Sendikaların sınırsız ve kontrolsüz gücüne, yerli yersiz grevlere karşıdır.
- Sadece kâr maksimizasyonunu esas alan servet sahiplerine karşıdır.
- Tam istihdam hedefi için enflasyonu göz ardı eden politikaya olumsuz bakmıştır.
- Halktan bir kısım insanların talep ve ihtiyaç sarhoşluğu içerisinde bulunduğunu ileri sürmüştür.
- İktisadî nicel yöntemler içerisinde ele almamıştır.
- Demokrasilerde kitleleşmenin arttığını, kültürün de tabana inerek basitleştiğini ifade etmiştir. Kitlelere uygun mal, hizmet, fikir, sanat ve kültür eserleri üretildiğini ileri sürerek bunlardan ıstırap duymaktadır.

Bu tür sebeplerden ötürü halk tabakaları arasında Röpke'nin fikirleri yaygınlık kazanmamıştır. Buna karşın bazı milletlerin iktisadî karar alma mekanizmalarında yetkili olan kimseleri etkileyebilmiştir (Belda, 1972, s. 119). Buna göre Erhard, Hay ve Dallı

örneklerinde olduğu üzere, Belda'nın da bir banka yöneticisi olarak Röpke'nin çekim alanına girdiği aşikârdır.

5. Sonuç

“Vehbi Belda, geniş kültürü, yayımladığı makaleleri ve telif ve tercüme eserleriyle memleketimizin kültür birikimine hizmeti geçmiş(tir).”

(Ebüzziya ve Kozikoğlu, 1987: s. 166).²⁸

Türkiye’de liberal, müdahaleci ve eşitlikçi iktisadî fikirlerin yayılmasına ana hatlarıyla bakıldığında, iktisadî liberalizmin 1923-1980 döneminde nispeten zayıf kaldığını söylemek mümkündür. Bunda ulusal ve uluslararası iktisadî ve siyasî konjonktürün tesirlerini göz ardı etmemek gerekmektedir. 1980’e kadar genel olarak Türkiye’de iktisadî liberalizmi Fransız, Amerikan ve İngiliz liberalizminin beslediği söylenebilir. Bu bağlamda dünya çapında etkileri kuvvetli olmamakla beraber Alman liberalizminin Türkiye’de de kayda değer bir yankı bırakmadığı görülmektedir. Röpke ve Rüstow gibi Alman liberalizminin öne çıkan iki ismi Türkiye’de çalışmış olsa da, düşünce ve politika düzleminde iki ismin *yaygın/kapsamlı etkilerde* bulunamadığı ileri sürülebilir. Röpke örneğinde bunun bir istisnası Vehbi Belda’dır.

Belda’nın Türk iktisat düşüncesinde göz ardı edilmesi, onun sayıca az eseri olmasından ve pek de derinlik arz etmeyen analizlerinden ötürüdür. Bu açıdan daha çok aktarmacı olduğu ileri sürülebilir.²⁹ Bununla birlikte iktisadî düşünce ve iktisat kültürü hususlarında Türkiye’de bahse değer bir şahsiyettir. Üniversite dışından bir banka yöneticisinin Röpke, Keynes ve Galbraith gibi şöhretli iktisatçıların tezleriyle ilgilenmesi, bazı konularda bu isimleri karşılaştırması ilgi çekicidir. Keza Anglo-Amerikan iktisat çizgisinin yaygınlaştığı bir dönemde, Fransız iktisatçılardan ve düşünürlerden yararlanması da önemlidir. Buna göre Belda’nın çalışmalarını tozlu raflardan çıkarmaya sevk eden noktanın, fikirlerin yayılması bağlamında Türk iktisat düşüncesine aktardığı isimler ve benimsediği düşünce çizgisi olduğu açıktır. Bu çizgi, Röpkeci iktisadî liberalizmdir.

Belda’nın tespit edilebilen makalelerinde ve çevriyazısında, başlangıçta iktisadî liberalizmi benimsediğine ilişkin kuvvetli bulguların bulunmadığı görülmektedir. Bu yazılarda Röpke’nin adı bile geçmemektedir. Hâlbuki Röpke, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi’nin kurucu öğretim üyeleri arasındadır ve pek çok çalışması Türkçeye çevrilmiştir. Bununla birlikte eldeki kaynaklar, Röpke’nin Belda’nın düşünce dünyasında 1969 öncesinde ne zaman yer edindiğine dair somut bilgiler sunmamaktadır. Bu yüzden Belda’nın 1969’da yayımlanan “Röpke Keynes’e Karşı” adlı çalışması, Belda’nın Röpke-merkezli iktisadî liberalizme iltifat ettiğinin güçlü bir kanıtıdır. “Milletlerin Yaşantısını Değiştiren İktisatçılar...” (1972) başlıklı kitabı ise, Belda’nın Röpkeci eğilimini pekiştiren bir diğer örnektir. Bununla birlikte Belda’nın, çalışmalarında iktisadî liberalizmi açıkça benimsediğini gösteren ifadeler kullanmadığı görülmektedir. Bu yöndeki eğilimini ancak Röpke’nin tezlerini savunmasından dolayı olarak tespit etmek mümkündür.

Ancak şu noktaya dikkat edilmelidir: Belda’nın “Röpke Keynes’e Karşı” başlıklı kitabı, Keynesyen iktisat politikalarına ciddi eleştirilerin yöneltildiği dönemin başlarında yayımlanmıştır. Belda’nın Röpkeci bir iktisat çizgisine itibar etmesinde bu noktanın da göz önünde tutulması elzemdir. Böyle de olsa Belda, Keynes’in hakkını teslim etmeye özen göstermiştir. Keynes’in politika önerilerinin uygulayıcıların elinde nereye evrileceğini kestiremediğini, ayrıca ömrünün de bu sonuçları görece kadar uzun olmadığını dile getirmiştir. Bunlara ilaveten Belda, Keynes’in aşırı tasarruf düzeyi ve

²⁸ Belda’nın iktisadî konular dışında, sanata ve tiyatroya dair kaleme aldığı yazılar da bulunmaktadır. Kapsam dışı olduğu gerekçesiyle makalede değinilmemiştir.

²⁹ Bu sebeple Belda’nın iktisadî düşüncelerine ilişkin ilave araştırmaların yapılma ihtimali zayıf görünmektedir.

iktisadî durgunluk ilişkisine yaptığı vurguyu benimseyerek, Osmanlı Devleti'nde uygulanan bazı politikaların Keynesyen iktisat politikalarını andırıldığını ileri sürmüştür. Bu münasebetle Belda (1972, s. 27), Röpke'nin üstünlüklerini kabul etse de, Keynes'in krizlerle mücadelede yararlılık gösteren tedbirler almayı öğrettiğini vurgulamıştır.

Keynes'in ve Galbraith'ın haklarını teslim etmekle birlikte, Belda'nın iktisat çizgisinin tashihe açık olmak kaydıyla, Röpkeci iktisadî liberalizm olduğu söylenebilir. Belda'da son durak Röpke'dir. Bu kanaate de kolayca varmadığı anlaşılmaktadır. Bir bankacı olarak ekonomideki değişimleri ve dönüşümleri takip etmiş, iktisadî krizlerin sebepleri üzerinde kafa yormuş, bu doğrultuda çeşitli iktisatçıların görüşlerini irdelemiştir. Üstelik "Röpke Keynes'e Karşı" kitabının yazım aşamasında Röpke'nin eşiyile temas kurmuş, bu kitabın Fransızca özetini Alexander Hay'a göndermiş ve onunla Röpke merkezli olmak üzere mektuplaşmıştır. Neticede Röpke'nin analizlerini nispi olarak daha isabetli bulmuştur.

Bu açıdan Belda'nın iktisadî sorunlarda zamanın ruhunu kavramada başarılı olduğu söylenebilir. Sayıca az çalışması tespit edilebilmekle beraber, "Röpke Keynes'e Karşı" kitabından önceki yaklaşık otuz yıllık devrede, bir Keynesyen iktisat eleştirisi yapmayı buna örnek olarak gösterilebilir. Kitabın Keynesyen iktisadın revaçtan düşmeye başladığı döneme denk gelmesi bir tesadüf olmasa gerektir. Bu bağlamda ileri sürdüğü tezlerdeki isabetlilik açısından Röpke'yi daha üstün bulmuştur. İsbetli bulduğu hususlardan özellikle nüfus artış hızı ile refah arasındaki ters yönlü ilişki dikkat çekmektedir.

Bu konuda Belda, Röpke'nin görüşlerini Sauvy, Chandrasekhar, Ehrlich ve Poursin gibi isimlerin eserlerinden yararlanarak teyit etmiştir. Belda'nın özellikle nüfus meselesi üzerinde durması ilk bakışta yadırganabilecek bir husustur. Çünkü nüfus artış hızının, halk nezdinde ne türden sorunlara yol açabileceği öngörülemezdir. Fakat sosyoekonomik meseleleri dikkate almak zorunda bulunan yöneticiler ve düşünürler için üzerinde ciddiyetle durulması gereken bir husustur. Şehir, ilçe ve köy sacayağında nispi denge tesisi önem arz etmektedir. Hızlı nüfus artışının yanı sıra, iç ve dış göçlerle şehirlerin ölçüsüzce büyümesi kaynak yönetimini zora sokabileceği gibi, kitleleşmeye de yol açarak kültürel yozlaşmaya yol açabilecektir. Bu münasebetle Belda, nüfus artış hızını enflasyonun kaynakları ve refahın azalma sebepleri arasında görmüştür. Aşırı nüfus artışı, bu açıdan kitleleşmeye ve totaliter rejimlere giden kapıları açma işlevi görebilecektir.

Belda'nın nicel iktisadî yöntemlere, özellikle de matematiksel formülasyonlarla iktisadî hadiselerin açıklanmasına sıcak bakmadığı anlaşılmaktadır. Röpke'ye ve Galbraith'a itibar ve iltifat etmesinin bir sebebi de bu husustur. Diğer yandan Galbraith karşısında Röpke'yi üstün bulmasının arka planında, Galbraith'ın büyük şirketlerin reklamlarla yapay ihtiyaçlar oluşturmaya ve böylece yeni iş olanakları açılmasına sıcak bakması bulunmaktadır. Bu yaklaşım Belda'ya göre kıt kaynakların israfına yol açmakla kalmayacak, aynı zamanda tüketim kalıplarını değiştirerek kitleleşmenin önünü açacaktır.

Bu hususların dışında Belda, Türkiye'de dünden bugüne pek çok sosyal bilimcinin ve iktisatçının isimlerini dahi bilmediği iktisatçıları ve yazarları çalışmalarında Türk iktisat düşüncesine aktarmıştır. Bu itibarla Belda'nın, bir banka yöneticisi olmasına rağmen dönemin iktisat literatürünü ilgiyle takip ettiğini söylemek mümkündür. Özellikle Fransızca bilmesi, bu dilde yazılan kaynakları takip etmesinde ve aktarmasında yardımcı olmuştur. Bu doğrultuda Ubcini, Hay, Rueff, Sauvy, Poursin ve Sedillot gibi isimleri Türk iktisat düşüncesinde ilk defa ananlar zümresine dâhil olmuştur. Chandrasekhar, Falkowski, Stewart, Ehrlich ve Pick gibi isimlerden bahislerde bulunması ise İngilizce okuyabildiğine delil olarak gösterilebilir.

Bununla birlikte Belda'nın akademik araştırmalarda yaygın olarak kullanılan metin içi atıf ve kaynakça gösterme kurallarına riayet etmediği görülmektedir. Buna göre, küçük istisnalar dışında, başta Röpke olmak üzere yararlandığı isimlerin çalışmalarından hangilerini inceleyip incelemediğini tespit etmek güçleşmektedir. Bu husus Belda'nın analizlerini bir ölçüde zayıflatmakta, dahası Belda'ya dair sıhhatli eleştiri yapma

olanaklarını da kısıtlamaktadır. Öte yandan Belda, Röpke'yi eleştiren yazarları irdelemediği gibi, Röpke'yi Ludvig von Mises (1881-1973), Friedrich von Hayek (1899-1992) ve Milton Friedman (1912-2006) gibi öne çıkan diğer liberal iktisatçılarla da karşılaştırmamıştır. Bu nokta, Belda'nın Röpkeci iktisadî liberalizme yakın olduğu fikrini elbette zayıflatmamaktadır. Fakat Röpke'nin etkileşimde bulunduğu başta ordoliberal iktisatçılar olmak üzere, diğer liberal iktisatçılarla Belda arasında bağlar kurmaya da imkân vermemektedir. Bunları Belda'nın kusur hanesine kaydedilebilecek hususlar olarak dile getirmek mümkündür.

Kaynakça

- Ağır, S. ve Özveren, E. (2016). Türkiye'ye Özgü Bir Keynes Etkisi: Versay Sulhu'nun Netayic-i İktisadiyesi içinde *John Maynard Keynes... Yine, Yeniden* (ss. 205-234). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arıkan, Z. (2012). Ubcini, Jean-Henri Abdolonyme (1818-1884) içinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* 42. Cilt (ss. 32-33). İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Armand, L. and Rueff, J. (1963). *Fransa'da İktisadî Gelişmeye Engel Olan Sebepler* (Çev. Ö. Ozankaya). Ankara: Balkanoğlu Matbaacılık.
- Baltacıgil, A. (1980). Çevirenin Notu. Michael Stewart içinde *Keynes Devrimi* (s. 3). İstanbul: Minnetoğlu Yayınları.
- Baş-Dinar, G. (2016). Para Üzerine İnceleme'den Genel Teori'ye Keynes'in İstikrarsızlık Düşüncesinin Evrimi içinde *John Maynard Keynes... Yine, Yeniden* (ss. 115-143). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Belda, V. (1940). İngiltere ve Fransa ile Yaptığımız Malî Anlaşmalar Etrafında Bir Tetkik. *Son Posta Gazetesi*, 5.3.1940, ss. 6, 11.
- Belda, V. (1953). Bazı Avrupa Memleketlerinde İpotek Mukabili Krediler. *Banka Dergisi*, 1(5), ss. 46-47.
- Belda, V. (1968). Bir Asır. *Cumhuriyet Gazetesi*, 12.5.1968, ss. 1, 7.
- Belda, V. (1969). *Röpke Keynes'e Karşı*. İstanbul: Ar Matbaa İşleri.
- Belda, V. (1972). *Milletlerin Yaşantısını Değiştiren İktisatçılar: Keynes – Galbraith – Marx – Falkowski ve Tarım Reformu – Röpke*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
- Bengül, N. (1953). Amerikan Kapitalizmi'nin Tahlili. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 8(1), ss. 237-255.
- Blair, A. (2006). Mansholt Plan in *Companion to the European Union* (pp. 230-231). London: Routledge.
- Bromfield, L. (1944). Amerikada İlaşe Buhranı İddiaları (Çev. V. Belda). *Cumhuriyet Gazetesi*, 4.4.1944, s. 2.
- Cumhuriyet Gazetesi (1968). Bir Rica. 20.5.1968, s. 2.
- Cumhuriyet Gazetesi (1969). Röpke Keynes'e Karşı. 20.5.1969, s. 3.
- Cumhuriyet Gazetesi (1973). Milletlerin Yaşantısını Değiştiren İktisatçılar. 1.4.1973, s. 2.
- Cumhuriyet Gazetesi (1985). Vefat - Galatasaraylı Vehbi Belda. 1.2.1985, s. 6.
- Dehem, R. (2018). Rueff, Jacques (1896-1978) in *The New Palgrave Dictionary of Economics* 3rd Edition (pp. 11853-11854). London: Palgrave Macmillan.
- Ebüzziya, Z. ve Kozikoğlu, S. (1987). *1921-1933 Galatasaray'ın Tarihçesi: 1932/33 Mezunları ve 50 Yılları*. İstanbul: Galatasaray Eğitim Vakfı.
- Ehrlich, P. R. (1976). *Nüfus Bombası* (Çev. N. İ. Tolon). Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Emiroğlu, K. ve Karaduman, E. H. (2018). Sunuş: Keynes, Fethi Okyar, Türkiye Cumhuriyeti ve Ekonomik Bunalım ve Kapitalizm... içinde *Versay Sulhu'nun Netâyic-i İktisadiyesi* (Çev. A. F. Okyar, Haz. K. Emiroğlu ve E. H. Karaduman) (ss. 9-27). İstanbul: Işık Yayınları.
- Faith, N. (1997). Obituary: Baron Edmond de Rothschild. *The Independent*, 4.11.1997, Erişim adresi: <https://www.independent.co.uk/news/obituaries/obituary-baron-edmond-de-rothschild-1292054.html>.
- Galbraith, J. K. (1963). *Amerikan Kapitalizmi* (Çev. Y. Tavşanlı ve N. Ergüven). İstanbul: Nebioğlu Yayınevi.
- Galbraith, J. K. (1968). *Yeni Sanayici Devlet – Teknostrüktür* (Çev. Z. Çelik). *Ticaret ve Sanayi*, (27), ss. 15-17.
- Galbraith, J. K. (2011). *Kuşku Çağı* (Çev. R. Aşçıoğlu ve N. Himmetoğlu). 4.Basım. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

- Grimmer-Solem, E. (2015). Germany: from sciences of state to modern economics in *Routledge Handbook of the History of Global Economic Thought* (Ed. V. Barnett) (pp. 86-94). Oxon: Routledge.
- Heilperin, M. A. (1966). Wilhelm Röpke in Memoriam. *Weltwirtschaftliches Archiv*. (97), pp. 1-5.
- International Committee of the Red Cross (ICRC) (1991). Death of Alexandre Hay. *International Review of the Red Cross*, (284), pp. 533-535.
- İşler, O. (2016). J. M. Keynes'in Liberal Düşünce Geleneği İçindeki Konumu içinde *John Maynard Keynes... Yine, Yeniden* (ss. 19-44). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Johnson, D. (1999). Obituary: Rene Sedillot. *The Independent*, 03.12.1999, Erişim adresi: <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/obituary-rene-sedillot-1126865.html>.
- Kaya, A. Y. ve Özgür, M. E. (2016). İki "Neoliberalizm" Hikâyesi: Büyük Savaş Sonrası "Gündem" Tartışmaları içinde *John Maynard Keynes... Yine, Yeniden* (ss. 45-78). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lee, R. D. (2018). Sauvy, Alfred (1898-1990) in *The New Palgrave Dictionary of Economics* 3rd Edition (pp. 11935-11936). London: Palgrave Macmillan.
- Martin, D. (2001). Sripati Chandrasekhar, Indian Demographer, Dies at 83. *The New York Times*, 23.06.2001, Erişim adresi: <https://www.nytimes.com/2001/06/23/world/sripati-chandrasekhar-indian-demographer-dies-at-83.html>.
- Molsberger, J. (2018). Röpke, Wilhelm (1899-1966) in *The New Palgrave Dictionary of Economics* 3rd Edition (p. 11794). London: Palgrave Macmillan.
- Pick, F. (1982). Interview with Franz Pick (Int. C. Witzky). Erişim adresi: <https://reason.com/1982/06/01/interview-with-franz-pick/>.
- Poursin, J-M. (1998). Demografik Baskıların Paradoksu (Çev. B. Gürbüz) içinde S. Cordellier (der.) *Üçüncü Dünyanın Sonu Mu?* (ss. 81-90). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Röpke, W. (1937). *Cemiyet Ekonomisi* (Çev. M. Ete). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Sauvy, A. (1971). *Kamuyou*. Ankara: T.C. Başbakanlık Basın-Yayın Genel Müdürlüğü.
- Sauvy, A. (1975). *Bürolar ve Bürokrasi* (Çev. Y. Yayla). İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Sédillot, R. (1983). *Değiş Tokuştan Süpermarkete* (Çev. E. N. Erendor). İstanbul: Cep Kitapları A.Ş.
- Stewart, M. (1980). *Keynes Devrimi* (Çev. A. Baltacıgil). İstanbul: Minnetoğlu Yayınları.
- TBMM Albümü (2010). *TBMM Albümü 1920-2010: 2. Cilt 1950-1980* (Ed. S. Yıldırım ve B. K. Zeynel). 2. Basım, Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü.
- Thurow, L. C. (2018). Galbraith, John Kenneth (1908-2006) in *The New Palgrave Dictionary of Economics* 3rd Edition (pp. 5005-5006). London: Palgrave Macmillan.
- Turkish Embassy in Bern (2008). *85 Years Representation of the Republic of Turkey in Switzerland*. Bern: The Embassy of the Republic of Turkey.

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: Mehmet DİNÇASLAN (%100)

Conflict of Interest: None.

Funding: None.

Ethical Approval: None.

Author Contributions: Mehmet DİNÇASLAN (100%)
